

BYGGFORSK

Norges byggforskningsinstitutt, NBI

**PROSJEKT
RAPPORT**

31

Ole Gulbrandsen

Mot år 2000 – Bo alene eller sammen?

Husholdningsutvikling og boligbehov

Norges byggforskningsinstitutt Oslo 1987

Ole Gulbrandsen

Mot år 2000 – Bo alene eller sammen?

Husholdningsutvikling og boligbehov

Norges byggforskningsinstitutt

Oslo 1987

Prosjektrapport 31:
**Mot år 2000 -
Bo alene eller sammen?**

Husholdningsutvikling
og boligbehov

UDK 31(481):728
ISBN 82-536-0266-9
Opplag: 300
NOR-TRYKK A/S

© Norges byggforskningsinstitutt 1987

Forskningsveien 3B, Postboks 123 Blindern
0314 OSLO 3
Tlf. (02) 46 98 80
Telefax (02) 69 94 38

FORORD

I denne rapporten beskrives utviklingen av befolkningen og dannelsen av husholdninger i Norge. Perspektivet er vendt fram mot århundreskiftet da det er ventet en fortsatt vekst i antallet små husholdninger.

Det er sannsynlig at flertallet av oss tidligere har bodd eller senere vil komme til å bo alene i lengre tid, hvis vi ikke allerede gjør det. Det er noe høyere sannsynlighet for at det vil skje for kvinner enn for menn. Likevel er det bare de senere årene at det er blitt vanlig å oppfatte aleneboing som en egen familietype som har krav på skikkelig bolig. I eldre statistikk heter det "familiehusholdning" og "ikke-familiehusholdning", siste betegnelse om aleneboere (Folketellingen 1960). I dag heter det familie med flere eller familie med enslig.

Ved folke- og boligtellingerne hvert 10. år får vi ajourførte oppgaver over husholdninger og boliger i landet. Denne rapporten tar for seg viktig tendenser i tiden med hensyn til husholdningsstruktur og ser det i forhold til boligspørsmål. De kraftige endringene som skjer i dag har stor betydning for folks leveforhold og for boligplanleggingen. En viktig grunn til at rapporten er skrevet, er at dataene er forholdsvis ferske. De viser utviklingen mellom 1983 og 1986. Nylig har Statistisk Sentralbyrå også utgitt en fremskriving av befolkningen etter ekteskapelig status til år 2050. Tall fra denne er brukt flittig i rapporten.

Rapporten er sprunget ut fra et prosjektsamarbeid mellom arkitekt Thorbjørn Hansen og psykolog Ole Gulbrandsen, og som har tatt for seg blant annet spørsmål om husholdninger, boligbehov, etablering i egen bolig o.l.

Prosjektet er finansiert av Kommunal- og arbeidsdepartementet.

Oslo, november 1987
Ole Gulbrandsen

INNHOLD

	Side
FORORD	3
SAMMENDRAG	6
BEGREPER OG DEFINISJONER	8
KAPITTEL 1. INNLEDNING	9
- Bakgrunn og problemstillinger	9
- Datagrunnlaget	11
KAPITTEL 2. BEFOLKNINGSVEKSTEN	13
- Størst vekst blant dem over 20 år	13
- "Voksen-bølgen" år 1990-2000	19
KAPITTEL 3. FÆRRE GIFTE - FLERE ALENE	21
- Flere små husholdninger	21
- Bare annen hver over 20 gift	22
- Flere ikke-gifte: hvor bor de?	26
- Veksten i andelene som bodde alene 1970-1980	27
- Bor flere av de ikke-gifte alene etter 1980?	27
- Oppsummering	29
KAPITTEL 4. FÆRRE GIFTE - FLERE SAMBOENDE	31
- Boligbyggingen og giftemål	31
- Ugift samliv	34
- Andelen i parforhold lite endret	40
- Andre husholdningstyper	42
- Flere eneforeldre	42
- Flere voksne barn bor hos foreldrene	43
KAPITTEL 5. LIKESTILLINGEN ENDRER BOFORMENE	45
- Kontanter til kvinnene	45
- Økt yrkesdeltakelse for kvinnene	46
- Gifte kvinners yrkesdeltakelse	48
- Yngre kvinners yrkesaktivitet	49
- En eller to inntekter	52
LITTERATURLISTE	55

SAMMENDRAG

Veksten i den voksne befolkningen i Norge har vært jevn på hele 1900-tallet. Den fortsetter mot år 2000. Deretter blir veksten mindre, men også i perioden 2000-2020 vil den voksne befolkningen øke fra 3,25 millioner til 3,40 millioner.

Økingen av små husholdninger i en voksende befolkning skaper et stort behov for boliger. På grunn av mer kortvarige samboerforhold og skilsmisser skifter husholdningene raskere i dag enn før. Hovedtrekket til nå har vært flere enpersonshushold. Det vil i dag og i tiden framover være mange som i en fase av sitt liv kommer til å bo alene.

Av 10 aleneboende i 1980 var fire ugifte, tre enker, en enkemann og to skilte. En tredjedel var over 70 år. Det virker rimelig å tenke seg en økning på 10-14.000 aleneboende i året slik at det blir 550.000 av dem i 1990. Dette tilsvarer en tredjedel av alle husholdningene.

I tiden framover vil personer i yrkesaktiv alder dominere veksten i befolkningen. Det blir færre personer pr. inntekt, det vil si hver yrkesaktiv får forholdsvis færre personer å forsørge. Dette er under forutsetning av at tallet på arbeidsplasser holder tritt med befolkningsveksten. Det innebærer en øking av arbeidsplasser på omkring 20.000 i året på 1990-tallet. Det vi i dag snakker om som en "ungdoms bølge" vil arte seg som en "voksenbølge" på 90-tallet med årlig vekst på 23.000 personer i yrkesaktiv alder (25-64 år).

Konsekvensene av lav boligproduksjon gjennom lengre tid og sterk prisstigning på boliger kolliderer i dag med store kull av unge voksne som skal ha bolig uten at de har noen bolig å selge fra før av. Dette har framtvunget forslag om bygging av små og billige boliger som egentlig er ment til midlertidig bruk. Det skjer til tross for at det for eksempel i Oslo allerede fins 30.000-35.000 ettroms boliger. Ettroms boligen regnes i dag ikke som en fullgod bolig for permanent bruk.

I hele landet er det mer akseptert enn før og økte andeler av par som lever sammen uten å være gift. Samtidig går andelen med gifte stadig nedover de fleste stedene. Den totale andelen av husholdninger med personer som lever i parforhold er imidlertid lite endret de siste årene.

Eneforeldre og voksne barn (minst 20 år) som bor hos foreldrene har økt. Det er viktig å dekke boligbehovet til begge gruppene, og de hjemmeboende utgjør en latent boligkø idet halvparten ønsker å flytte for seg selv.

En av de mest betydningsfulle endringene i perioden 1983-1986 er at gifte kvinner i stadig høyere grad går ut i yrkeslivet. Fra tidligere tider vet vi at egne midler for kvinnene har vokst både via trygdesystemet og økt yrkesaktivitet. Dette er sannsynligvis en viktig årsak til at det stadig har blitt flere aleneboere i etterkrigstiden. At flere gifte kvinner i dag har egen inntekt, kan bety at vi får flere skilte og separerte som vil bo for seg selv rekruttert både fra de gifte og den økende gruppen av uformelt samboende. Av de samboende har det alltid vært mange med yrke, men i dag har de gifte tatt dem igjen i antallet. Forskjellen er imidlertid at de gifte langt oftere har deltidsarbeid enn de samboende.

De samboende ser ut til i høyere grad enn de gifte å velge å være hjemme når de har små barn. Det er mulig at mange gifte tar deltidsarbeid for å yte et nødvendig bidrag til forsørgelsen av husholdningen. At flere kvinner i parhusholdningene har betalt arbeid, samtidig som enpersonshusholdningene øker, kan bety at husholdninger med to inntekter og best råd vil få mulighet til å øke sin boligstandard uten at en-inntektshusholdningene greier å følge med. Det kan derfor etter hvert bli mer markert at noen grupper har råd til gode boliger, mens andre ikke har det. Stigende boligpriser og endringer husholdningenes inntekter må skape "spenninger" som følge av ulikheter i betalingsevnen.

Vi venter at problemene vil vokse så lenge det bygges så få boliger som hittil og så lenge det offentlige bidrar så lite til finansieringen av boligkjøp. I dag favoriseres de med høyest inntekt via rentefradragene mens de med lav inntekt og ingen bolig fra før å selge er kommet i en håpløs situasjon. Situasjonen innbyr til kriseløsninger med standardsenking i boligmassen som mulig konsekvens. Om ti år vil de som i dag skal tilbys små "ungdomsboliger", sitte som voksne, kanskje med familie og små muligheter til å skaffe seg en bedre bolig.

BEGREPER OG DEFINISJONER

SIVILSTANDSBEGREPER

ENSLIG = ikke gift, til forskjell fra gift. Både ugifte, skilte, separerte, enker og enkemenn er enslig.

GIFT = med vielsesattest

IKKE-GIFT = alle som ikke er gifte, dvs enslige

FØR-GIFT = alle som har vært gift

UGIFT = alle som ikke har vært (eller er) gifte

BEGREPER SOM VEDRØRER BOFORMENE

ALENEBOER = det samme som enpersonshusholdning

FLERPERSONSHUSHOLD = mer enn en person, også en forelder med barn

BARN = (som statistisk begrep) en ugift person som bor i boligen til foreldrene, uansett personenes alder. Alderen kan f eks være over 20 år. Er barnet før-gift, er vedkommende en egen familie og registreres ikke som barn.

HUSHOLDNING = personer bosatt i samme bolig og med fellesskap i kost og losji

FAMILIE = minst to personer som enten er gifte eller i foreldre/barn (ugift)-forhold. Dessuten er alle enslige hver især en "familie på en person".

HJEMMEBOENDE = ugift datter eller sønn som bor hos foreldrene. Statistikken registrer ikke om personen er midlertidig fraværende, som f eks går på skole et annet sted.

SAMBOENDE = mann og kvinne i ugift samliv, dvs ekteskapslignende forhold. Slike registreres ikke i statistikken.

PAPIRLØST EKTESKAP = samboende

UGIFT SAMLIV = samboende.

To samboende personer registreres i statistikken som to enslige, og de er definert som to familier. Familiestatistikk kan derfor være villedende hvis familie oppfattes som husholdning.

1. INNLEDNING

BAKGRUNN OG PROBLEMSTILLINGER

Utviklingen av husholdninger i Norge de siste 10-20 årene er først og fremst preget av en sterk øking i tallet på aleneboende og en nedgang i andelen ektepar uten barn. Husholdningene er blitt mindre og flere. I enkelte byer som Oslo er halvparten av husholdningene nå på bare en person. Spørsmålet om å bo sammen eller alene er i dag mer aktuelt for flere enn noen gang før.

På grunn av mer kortvarige samboerforhold og mange skilsmisser skifter husholdningene raskere i dag enn før. Hovedtrekkene er: det har blitt flere enpersonshushold, og det er flere i dag som i en fase av sitt liv bor alene. Vil dette fortsette?

At flere bor alene har stor betydning for vesentlige sider ved boligspørsmålet: Hva er f eks en ønskelig størrelse, to, tre rom eller kanskje en enda større bolig for en person? Hva innebærer det at en har kommet fram til to rom som den minste størrelsen en bolig bør ha? For den enkelte er det selvsagt viktig om boligen gir muligheter for kontakt med andre og for de aktivitetene en vil utfolde i boligen.

Videre innebærer mange små husholdninger behov for flere boliger. Store beløp bindes i boliger, og det blir ikke bygd boliger uten at myndighetene legger forholdene til rette for det.

I Stortingsmelding nr. 12 (1981-82) snakket en om "oppsplitting av husstander", dvs at det er en økt tilbøyelighet blant forskjellige grupper til å danne egne husholdninger. Departementet regnet med at denne tendensen ville fortsette. De regnet med at det ville kunne bety et produksjonsbehov for nye boliger på 8.000-9.000 årlig (side 40 i meldingen).

Oppsplittingen av husholdningene har sine årsaker i flere forhold. Vi antar at følgende betyr en god del.

Det er:

- Flere personer i de aldersgruppene hvor vi vanligvis finner flest enslige
- Flere som har råd til å skaffe seg og beholde en bolig
- Flere skilsmisser
- Flere samboere som skiller lag
- Flere eldre som bor alene på grunn av økt levealder og bedre råd
- Flere foreldre som bor alene med barnet (barna)
- Flere ugifte som for en tid bor alene, dvs utsatte giftemål.

På 1980-tallet har boligene blitt betydelig dyrere, særlig i press-områdene. At boligene har blitt dyrere, samtidig med at boligproduksjonen har gått kraftig ned, kan bety at oppsplittingen av husholdningene stopper eller bremses. De andre faktorene trekker i motsatt retning.

Mangel på boliger hindrer at alle kan ha en egen bolig. Det vil dessuten medføre at en alminnelig bra boligstandard blir vanskelig å oppnå for noen.

Vi sier "for noen" fordi inntekt og eiendomsforholdene er så forskjellige for ulike grupper av befolkningen. Mest omtalt i det siste er yngre som skal etablere seg uten noen tidligere bolig å selge, som vil være blant dem som kommer vanskeligst ut. Den stadig økende yrkesaktiviteten for kvinner gir flere husholdninger av par med to inntekter å betale bolig- og forbruksutgifter med. Aleneboende enslige med en inntekt vil komme i en ugunstig situasjon når de må konkurrere med toinntektshusholdninger om rimelige boliger.

Når så mange i dag bor alene, og vi ser at dette har vært en utvikling som har vart i lang tid, er det interessant å stille spørsmål om dette er i pakt med hvordan mange egentlig vil bo. Vi tror ikke nødvendigvis at så mange har et grunnleggende behov for å bo alene. Vi tror det skjer en avveining mellom behov i ulike retninger, og at det å bli boende alene, - i all fall for en tid, blir oppfattet som det beste i visse situasjoner.

Men hva som ligger i denne oppsplittingen oppfattes ulikt. På den ene siden snakker en om manglende samhørighet og kontakt i dagens samfunn. Eldre som blir alene og kan ha vanskeligheter med å opprettholde et kontaktnett rundt seg er, et eksempel på dette. Noen synes å ønske seg tilbake til den gamle storfamilien som tok seg av sine.

På den andre siden trekkes det fram uavhengighet og likestilling mel-

lom kjønnene. Dette har forskjellig betydning for personer i ulike situasjoner. En ungdom som vil flytte hjemmefra, har som sitt fremste ønske "å få noe for seg selv". Det vil si å komme vekk fra foreldrehjemmet og inn i en egen bolig nesten uansett hvordan den er. Senere vil nok behovet for en rimelig standard på boligen komme. Vi ser at yngre venter med å gifte seg, og det er rimelig å tro at utdanning og ønske om selv å kunne bestemme over sitt livssløp, er medvirkende årsak

til dette. Økt yrkesaktivitet og egen inntekt for kvinner ser ut til å være mest vanlig først og fremst når en ikke har småbarn. Derfor venter mange med å gifte seg. Gifte eller ugifte som bor sammen, kommer ofte i den situasjonen at de vil bo hver for seg selv og ikke lenger sammen med ektefellen/samboeren. Økt yrkesaktivitet hos kvinnene har gjort dette mulig i langt høyere grad enn det var tidligere. Vi kommer tilbake til dette i kapittel 5.

Vi ønsker å undersøke hvilken vei utviklingen har gått på 1980-tallet. Spørsmålene vi stiller oss er blant andre:

- Hvilken befolkningsutvikling får vi i tiden framover og hva har den å si for den sannsynlige husholdningsutviklingen?
- Har antallet enpersonshusholdninger fortsatt å stige?
- Er samliv på retur, eller kompenseres ugift samboing for nedgangen i giftemålene?
- Er det store forskjeller på husholdninger med bare en inntekt i forhold til dem med to?
- Hvilke konsekvenser får økt yrkesaktivitet for kvinner for boformene?

DATAGRUNNLAGET

Datagrunnlaget er for det første offentlig statistikk: Folketellingen 1980, befolkningsframskrivinger fra Statistisk Sentralbyrå og Levekårsundersøkelsene 1980 og 1983. De mest aktuelle tallene er halvårsmaterialet fra 1983 og 1986 fra Norges Markedsdata as.' månedlige intervjuer (omnibus). Det utgjør omkring 7.500 intervjuer i hvert halvår. De opplysningene vi bruker er generelle, dvs alder, sivilstand, kjønn, inntekt, antall personer i husholdningen osv. I spørreskjemaet er det ikke stilt særlige spørsmål om boforhold eller boligbehov. Når vi refererer opplysninger om husholdninger, gjelder det den husholdningen som intervjupersonen tilhører.

Dataene har en viss skjevhet i representasjonen av befolkningen. Yngre personer som sjeldnere er hjemme, blir underrepresentert. Eldre blir

også underrepresentert.

Utvalget er trukket på en slik måte at det å regne statistiske usikkerhetsgrenser egenlig ikke kan gjøres. Vi viser her til en utredning om offentlig intervjuerorganisasjon fra et utvalg oppnevnt av styret i Norges almenvitenskapelige forskningsråd i 1978 (NAVF 1980).

På den andre siden har dataene i praksis vist seg å gi gode tverrsnittsbilder av forhold som undersøkes og som kan kontrolleres mot annet materiale. Dette gjelder forekomst av kjennetegn innen avgrensede grupper av utvalget. Når det gjelder forekomsten av et kjennetegn i hele utvalget, er skjevhetene så pass store at vi må være svært forsiktige i tolkingen. For eksempel er andelen hushold på en person bare 16% av alle hushold som er med i utvalget, mens Folketellingen 1980 viste at den var 28%.

En tilsvarende skjevhet finner en ofte i andre utvalgsundersøkelser. For eksempel har Statistisk Sentralbyrås Forbruksundersøkelser 1983-1985 bare 18,7% hushold med en person. Folketellingen 1980 er den eneste totaltellingen som kan være en fasit for ulike utvalgsundersøkelser, så både Norges Markedsdata og Statistisk Sentralbyrå må ha skjeve husholdningsutvalg.

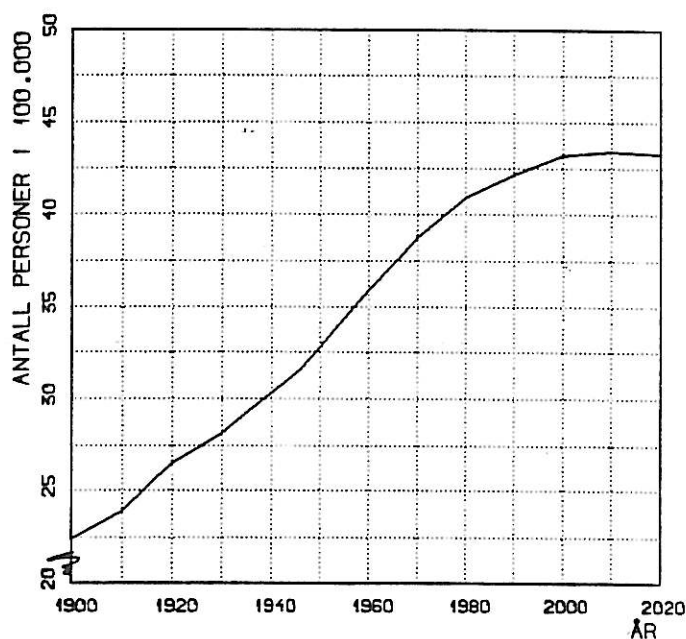
Vi omgår denne åpenbare skjevheten ved for det første å sammenligne dataene på de to tidspunktene og går ut fra at skjevhetene vil opptre i samme utstrekning hver gang. For det andre vil vi som oftest dele opp totalutvalget i undergrupper etter alder og se på andelene i hver undergruppe, mer enn vi ser på totalen for alle aldersgruppene under ett. Da vil det spille en mindre rolle at yngre og eldre er underrepresentert.

Datagrunnlaget er det samme som de politiske meningsmålingene fra Norges Markedsdata refererer til.

2. BEFOLKNINGSVEKSTEN

STØRST VEKST BLANT DEM OVER 20 ÅR

I dette hundreåret vil befolkningen i Norge bli nesten fordoblet. Veksten i befolkningen var sterkest mellom 1910-1920 og 1950-1970. Da økte den hvert år med 10 personer pr. 1000. Den har avtatt noe de senere årene etter hvert som det har blitt født færre barn. Se figur 2.1.

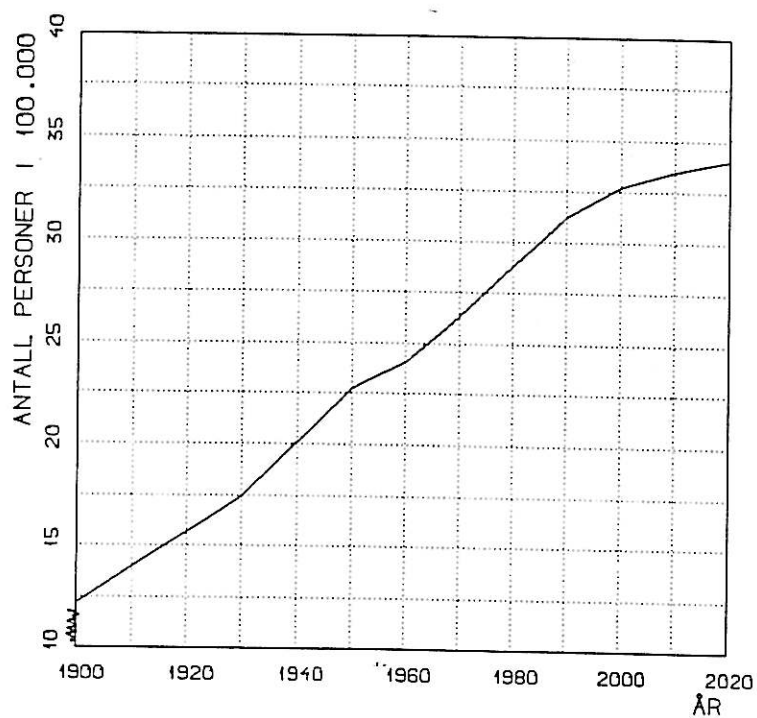

Figur 2.1

Veksten i den totale befolkningen i Norge 1900-2020. Kilde: Statistisk Sentralbyrås (SSB), Historisk statistikk 1978 og Rapport 86/22

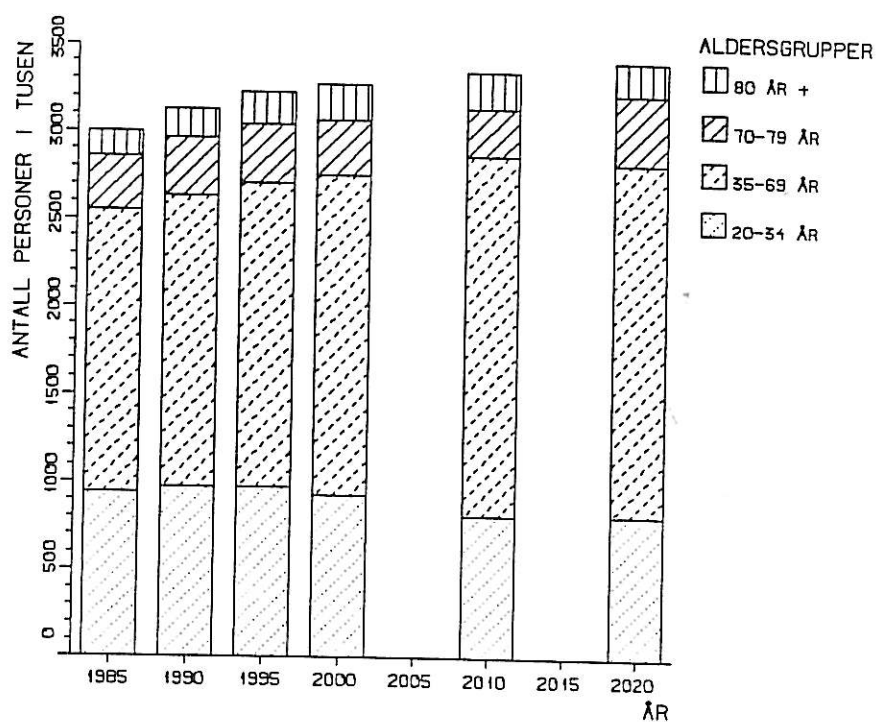
Den voksne befolkningen på 20 år eller mer vokser noe jevnere: omkring år 2000 er utflatingen på vekstkurven mindre skarp. Tallet på voksne betyr mest for antall boliger som trengs. Derfor kaller vi det "boligbefolkningen".

Figur 2.2 på neste side viser boligbefolkningen etter år 1900. Den var på 1,25 millioner personer i år 1900 og vil stige til 3,25 millioner i år 2000. Etter det vil veksten bli noe svakere og den vil komme opp i 3,4 millioner år 2020.

FIGUR 2.2

Veksten i befolkningen 20 år og over i Norge 1900-2020.
Kilde: Statistisk Sentralbyrås årbøker 1964 og 1986

FIGUR 2.3

Befolkningen 20+ år 1985-2020. Kilde: SSB, Rapp 86/12

Det er her forutsatt samme netto innvandring som vi har hatt først på 1980-tallet, nemlig 4.000 personer hvert år. Med større netto innvandring enn dette kan tallet bli noe høyere. Men selv med dobbelt så høye tall for innvandringen, vil ikke totaltallet bli mer enn 50-60.000 flere i år 2020.

I årene framover vil det bli store svingninger i hvilke aldersgrupper som skal dominere bildet. Det er viktig å ta for seg nettopp dette, blant annet fordi inntekten og tilbøyeligheten til å bo på bestemte måter varierer med alderen.

Figur 2.3 viser boligbefolkningen i perioden 1985-2020. Det store bildet viser at det er midt-gruppen med de fleste i yrkesaktiv alder som vil dominere veksten i perioden. Dette betyr at forholdstallet mellom de som har inntekt og de uten hele tiden blir større. Med andre ord blir forsørgelsesbyrden mindre. Dette er mer betydningsfullt enn en i første omgang kanskje er klar over. Ser vi det på bakgrunn av at det de siste 15 årene har skjedd en sterk standardøkning av norske boliger, dels ved nybygging, dels ved ombygging og sammenslåinger, betyr det at vi bare er kommet et stykke på vei i utviklingen av sannsynlige krav som beboere vil ha til boligene. Når det blir forholdsvis færre munnar å mette, vil det bli lettere å tilfredsstille forskjellige ønsker og krav til boligstandard som vi fra forskjellige undersøkelser vet er til stede i befolkningen. (Ref.: Gulbrandsen og Hansen 1985 og 1986, Ås og Hansen 1986)

Men det forutsetter at det vil være mulig å skaffe en bolig, dvs at nyproduksjonen ikke holdes så lav som nå. Det gjør at noen ikke kan få bolig. Det igjen tvinger fram halvgode eller dårlige løsninger, som for eksempel det å bygge små ettroms boliger, eventuelt å ta vare på gamle og dårlige ettroms leiligheter. Til midlertidig bruk kan det være godt nok, men i en situasjon med boligmangel blir slike boliger lett til permanent bruk.

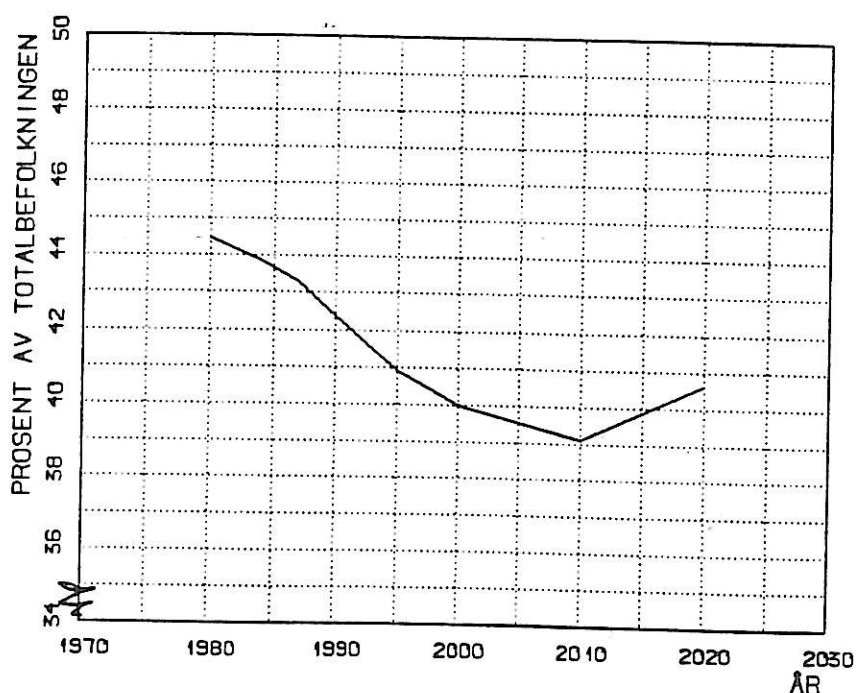
Det er særlig interessant å se hvor raskt forsørgelsesbyrden blir mindre de aller nærmeste årene. Mellom 1987 og 1995 synker den fra 43% til 41%. Forutsetningen er imidlertid at den voksende gruppen med arbeidstakere virkelig får arbeid. En øking av arbeidsledigheten på et par prosent av alle arbeidssøkere vil bety at forsørgelsesbyrden ikke minsker mer enn halvparten, dvs fra 43% til 42%. Men en øking på 2% av arbeidsledigheten er ganske mye. Registrerte arbeidsledige medio 1987 er under 40.000 personer og utgjør knapt 2% av arbeidsstyrken.

Fram til århundreskiftet vil de yngre i alderen 20-34 år først øke til

1995, for så å gå noe tilbake. De nærmer seg nå i 1987 960.000 personer og vil være omtrent like mange fram til 1995. De er den gruppen som har flest i en nyetablerings-situasjon. Blant de yngste mellom 20 og 25 år er det mange som bor hos foreldrene og ønsker egen bolig. Blant dem over 25 år er det mange som har en for lav boligstandard eller usikre leiebetingelser. Til sammen danner de en kø av ikke registrerte boligsøkere som vil vokse fram mot 1995 så lenge boligproduksjonen er så lav som i dag.

Figur 2.4 viser andelen av totalbefolkningen som enten er under 20 år eller over 64 år. I disse aldersgruppene er det forholdsvis få som har betalt arbeid. Andelen yrkesaktive i forskjellige aldersgrupper har vi fra 1986-tallene fra Norges Markedsdata as.

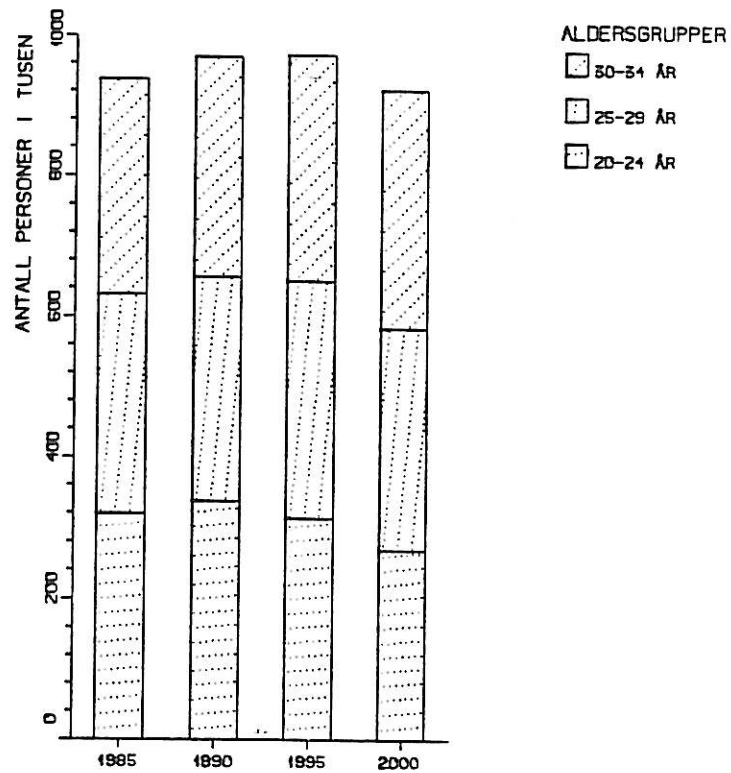
FIGUR 2.4

Forsørgelsesbyrden, dvs personer under 20 år og over 64 år i prosent av totalbefolkningen, 1980-2020. Kilde: SSB, Rapport 86/12, alt. K

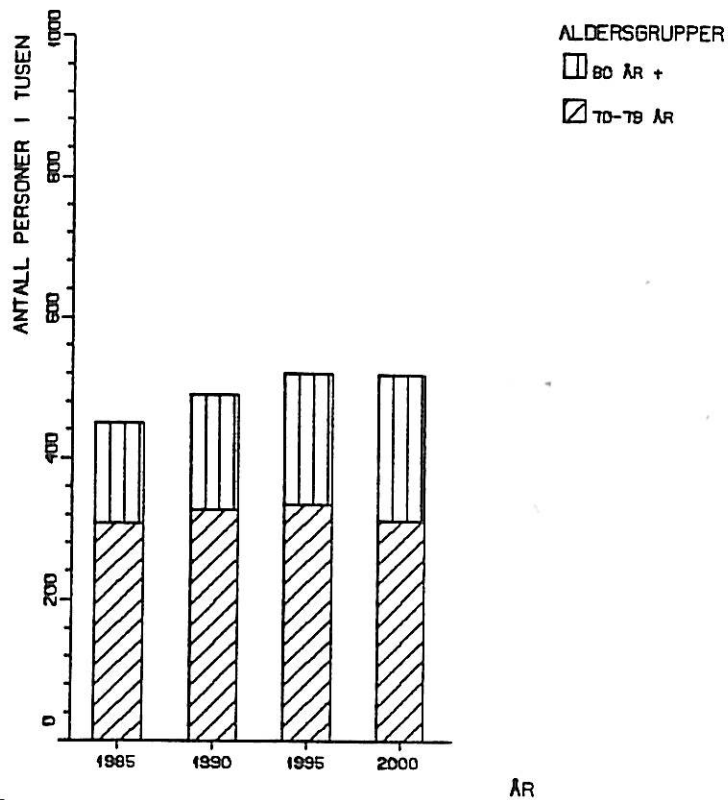
At forsørgelsesbyrden i gjennomsnittet blir mindre kan bidra til at ønsker og forventninger om bedret boligstandard blir lettere å realisere. Men spørsmålet er om dette vil gjelde alle grupper, eller om noen vil bli hengende etter. Yrkesaktive som er over etableringsalderen vil lettere greie å skaffe seg gode boliger enn de som ikke har arbeid. Yngre som skal inn på boligmarkedet og andre

grupper med lavere husholdningsinntekt vil kunne komme vanskeligere ut. Dette kan innebære at forskjellene i husholdningenes boligstandard blir større.

Tallet på eldre over 69 år har allerede økt sterkt, og tallet vil komme opp i vel 500.000 personer i 1995 og holde seg der noen år. Andelen av dem som er over 80 år vil hele tiden øke. Dette betyr at det både er behov for egnede boliger som eldre kan bli boende i, og flere plasser på alders- og sykehjem.

FIGUR 2.5
Personer 20-34 år 1985-2000. Kilde: SSB, Rapport 86/22

FIGUR 2.6
Eldre 70 år og over 1985-2000. Kilde: SSB, Rapport 86/22

"VOKSEN-BØLGEN" ÅR 1990-2000

Det siste tiåret i dette århundret vil bære preg av en ny befolkningsbølge, "voksen-bølgen". Det totale antallet personer over 20 år har hatt sin sterkeste vekst på 1970 og 1980-tallet. Som vi har vist foran blir veksten noe mindre i årene framover. Den aldersgruppen som har høyest inntekt i betydningen at de har flest i arbeid, er de mellom 25 og 64 år. Disse vokser med 23.000 personer pr. år i tiden 1990 - 2000. De to tabellene nedenfor viser dette.

TABELL 2.1 Personer 20 år og over, landet. i tusen

År:	1970	1980	1990	2000
Alle:	2.635'	2.877'	3.126'	3.272'
Vekst:	+ 24.100	+ 24.900	+ 14.600	
	pers/år	pers/år	pers/år	
			----->	
			"ungdoms-bølgen"	

TABELL 2.2 Personer 25-64 år, landet. i tusen

År:	1970	1980	1990	2000
Alle:	1.819'	1.960'	2.092'	2.322'
Vekst:	+ 14.100	+ 13.200	+ 23.000	
	pers/år	pers/år	pers/år	
			----->	
			"voksen-bølgen"	

Dette er det viktigste trekket ved 1990-åra: at aldersgruppene med høyest inntekt øker i langt høyere grad enn årene forut. Det forutsetter at det blir arbeid til alle, noe som vi ikke kan ta for gitt.

Vi har markert det vi kaller "ungdoms-bølgen" som den tiden vi er inne i nå. Men ganske fort, og sannsynligvis før vi myndighetene sentralt eller lokalt i kommunene har rukket å bygge boliger for den første bølgen, går denne bølgen over i å bli en "voksen-bølge". Med dette mener vi voksne mennesker i en alder da en vanligvis stiller krav til å ha en alminnelig god bolig. Mange etablerer seg pånytt, - f eks fra

alene til i par, eller fra par til alene. 1990-årene blir en svært aktiv periode med hensyn til danning av husholdninger, og sannsynligvis ganske turbulent, fordi boligbyggingen i dag er så lav. Det blir "kamp om beinet", dvs om boligene.

3. FÆRRE GIFTE - FLERE ALENE

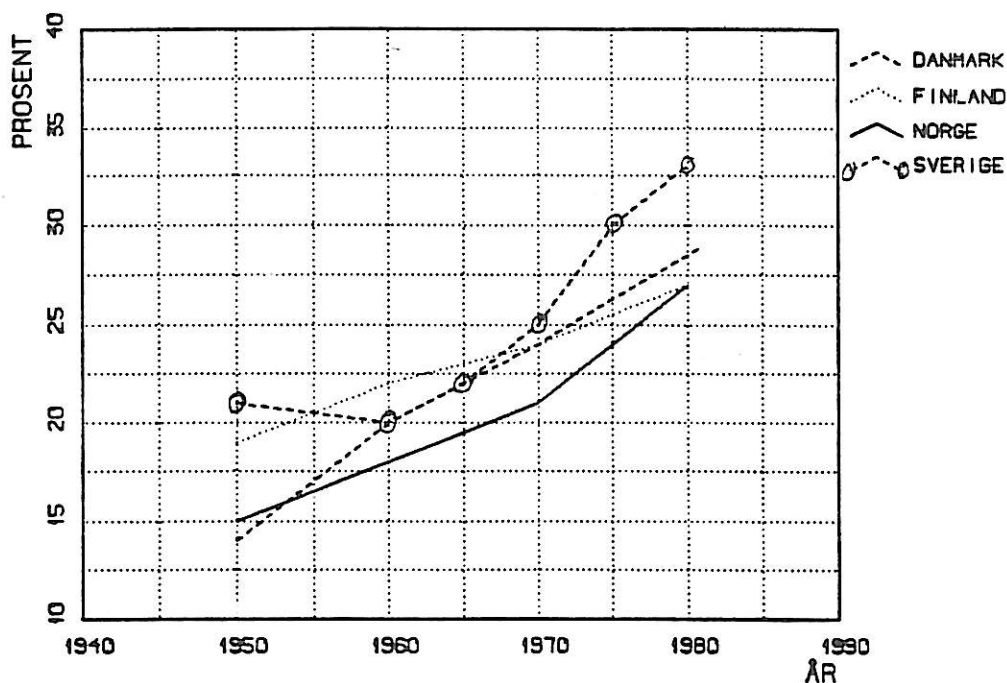
FLERE SMÅ HUSHOLDNINGER

Utviklingen i Norge i dag preges av at det blir forholdsvis færre gifte, samtidig som små husholdninger øker i antall. Men tendensen til stadig flere små husholdninger har vart lenger enn vi har hatt nedgang i giftemål. Omslaget i giftemålshyppigheten skjedde omkring 1970, mens hele etterkrigstiden viser økning i tallet på småhusholdninger.

Dette gjelder ikke bare Norge. I hele Skandinavia har det lenge pågått en økning i tallet på små husholdninger. I Danmark, Sverige og Norge er det først og fremst antallet husholdninger på en person som har økt. Husholdninger med to personer har steget noe, men langt mindre i disse tre landene. I Finland derimot har økningen vært like sterk blant husholdninger med en og to personer. (Berge og Bugge 1985).

Den gjennomsnittlige størrelsen på husholdningene i Norge var på 3,4 personer pr. bolig i 1950, og bare 2,7 i 1980. Sverige med flest enpersonshusholdninger hadde da bare 2,3 personer pr. bolig i gjennomsnitt.

Felles for landene i Norden har altså vært en sterk økning i antall husholdninger på bare en person. Figur 3.1 viser denne utviklingen.

FIGUR 3.1

Enpersonshusholdninger i nordiske land 1950-1980. Kilder: Folketellingene og INAS-notat 1985:1

Sverige lå høyt på skalaen allerede i 1950 og ligger høyest med en andel på 33% enpersonshusholdninger i 1980. Andelen har sannsynligvis også steget i løpet av 1980-85.

I Norge var veksten særlig stor på 1970-tallet. Størstedelen av økningen i tallet på husholdninger i den tiårsperioden besto i flere aleneboere. Av 10 som bodde alene i 1980 var seks kvinner og fire menn.

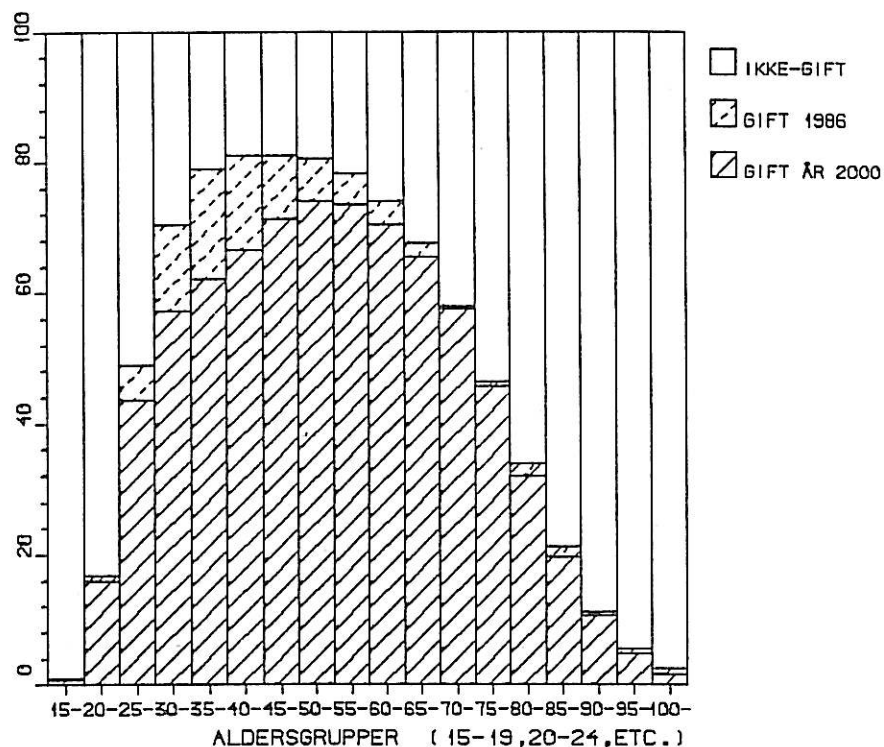
Av 10 aleneboere i 1980 var noe over fire ugifte, tre-fire enker eller enkemenn, og to skilte.

BARE ANNEN HVER OVER 20 GIFT

I år 2000 vil påstanden i overskriften være omtrent riktig. Med de lave giftemålsratene som vi har hatt de senere årene vil 57% være gift. I Oslo er situasjonen allerede i dag den at bare knappe 50% er gift.

Figur 3.2 viser prosentandelen som er gift i 1986 og vil være det i år 2000, i alle aldersgrupper. Tallene er beregnet ut fra at de faktiske giftemålsratene og skilsmisseratene i 1984 blir holdt konstante i årene framover. Det blir størst nedgang gifte i aldersgruppene 30-55

år. I år 2000 vil bare 60% av 30-åringene være gifte. Det er like lavt som andelen gifte er pr. i dag i aldersgruppen 70-74 år. Nedgangen som er vist i figuren skjer i løpet av bare 13 år.

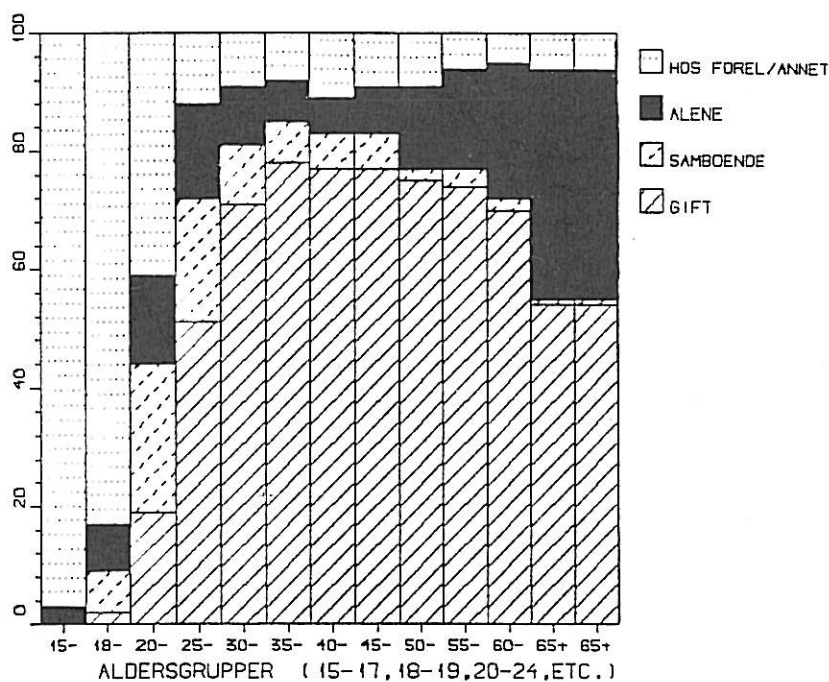

FIGUR 3.2

Prosentandelen som er gifte i 1986 og år 2000. Kilde: Statistisk Sentralbyrå: Rapport 86/22 (Konstantalternativet: Dette innebærer at giftemålsrater og skilsmisserater i årene framover er holdt på samme nivå som de en fant i 1984.)

Framskrivninger av tallet på gifte sier ikke så mye om hvordan husholdningene vil se ut. Den løpende statistikken over giftemål og skilsmisser gir bra muligheter til framskrivninger etter sivilstand. Men det fins ingen tilsvarende statistikk over samboerforhold. De uformelle ekteskapene som langt på vei erstatter nedgangen i giftemålene, må undersøkes i egne utvalgsundersøkelser. Det er på basis av slike at vi har laget figur 3.3.

FIGUR 3.3

Bofelleskap etter alder, begge kjønn 1986. Kilde: Norges Markedsdata, 7.500 intervju første halvår 1986.

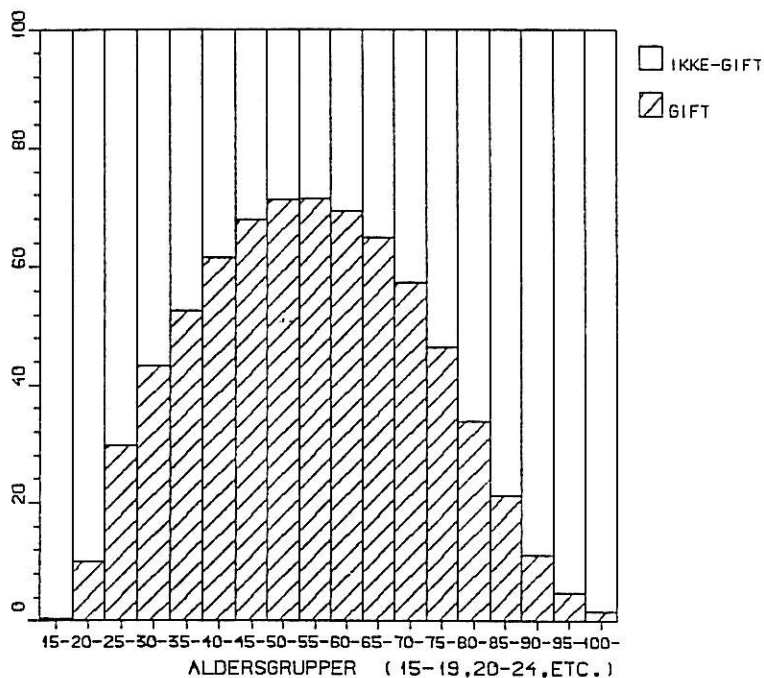
Figur 3.3 viser personer i fem-årige aldersgrupper etter hvordan de bor. Hver aldersgruppe er representert med en like bred søyle. De eldste på 65 år og over har vi doblet, fordi antallet personer der er to-tre ganger hver femårsgruppe blant de yngre. Femårsgruppene omkring 50 år er noe mindre enn de som er yngre. Derfor skulle de egentlig vært representert med en smalere søyle.

Andelen som bor alene av de eldste vokser med stigende alder. I figuren er bare vist gjennomsnittet for gruppen 65 år og eldre.

De gifte utgjør den største gruppen. I en alder av 35 år er tre fjerdedeler gifte. Men de yngre og de eldre fra slutten av 50-åra av, bor oftere i uformelle ekteskap eller alene. Slik som utviklingen går i dag, er det sannsynlig at alle andre grupper øker på bekostning av andelen gifte.

Tallet på gifte i år 2000 kan bli enda lavere enn vi har snakket om hittil. Et lavere framskrivingsalternativ med minkende antall giftemål

og økende skilsmissetall fram til 1993, og deretter konstante rater, gir betydelige lavere tall. Vi vet lite om sannsynligheten for at dette alternativet blir virkeligheten framover. Giftemålsandelene i år 2000 kan bli som fig.3.4 viser, etter lavalternativet.

FIGUR 3.4

Prosent-andel gifte i år 2000 med minkende giftemåls- og økt skilsmissehyppighet fram til år 1993 og deretter konstant nivå (Lavalternativet). Kilde: SSB Rapport 86/22.

I gjennomsnitt vil 51% av de over 20 år være gifte etter dette alternativet. Under disse forutsetningene vil hver tredje kvinne (35%) aldri gifte seg, ifølge framskrivingen.

Spørsmålet er hvordan de som ikke gifter seg eller de som har vært gift, vil bosette seg. I tidligere tiår har andelen aleneboere økt jevnt, og det siste tiåret har ugift samboende økt sterkt.

FLERE IKKE-GIFTE: HVOR BOR DE?

Vi har ikke løpende statistikk over hvor mange som bor alene, eller som bor som ugifte samboere. Dette gjør at vi må lage anslag over antallet basert på utvalgsundersøkelser. Men hvor mange som er gifte eller ikke-gifte (ugift, skilt, separert, enke, enkemann) er det løpende statistikk over. Tabell 3.1 viser antallet ikke-gifte mellom 1960 og 1984. Ut fra prosentandelene som var samboende i Levekårsundersøkelsen 1983 og halvårsdataene fra Norges Markedsdata 1983 er antallet i ugift samliv anslått til 160.000 personer i 1984.

Tabell 3.1

Tallet på ikke-gifte 20 år og over, tusen

Kilde: Stat. årbok 1986, SSB.

Samboende er beregnet ut fra utvalgsundersøkelser (LKU 83, NMD 83)

År	1960	1970	1980	1984
Alle 20+ år	2400	2636	2877	2974
Herav:				
Ikke-gifte	738	800	983	1115
Ikke-giftes andel av alle	30.8%	30.3%	34.2%	37.5%
I ugift samliv	20	30	90	160(?)
Ikke-gift minus i ugift samliv	718	770	893	955
Andel av alle	29.9%	29.2%	31.0%	32.1%

Er anslaget (1980) og beregningen (1984) av personer i ugift samliv riktige, økte tallet på personer som ikke lever i par med ca 60.000 personer fra 1980 til 1984. Gruppen inneholder imidlertid også yngre ugifte over 20 år som bor hjemme hos foreldrene. Ifølge Familiestatistikken har disse økt med 10-15.000 personer i perioden. (Statistisk Ukehefte nr 18, 1985).

Resten av de ikke-gifte bor for seg selv, alene eller sammen med andre, men ikke i parforhold. Etter disse beregningene er økningen knapt 50.000, eller vel 10.000 flere ikke-gifte i året. Disse bor altså ikke hos foreldrene og heller ikke som samboende par. Vi kan tenke oss at noen få bor sammen med venner, kanskje i kollektiv, eller inneboende på hybel. Men i all hovedsak er det sannsynlig at de bor alene, og at vi har hatt en økning av aleneboere i nivået 10.000 flere

hvert år første halvdel av 1980-årene. Dette er regnet ut fra sivilstandsstatistikken og vår omtrentlige viten om tallet på samboende personer (i ugift samliv).

En annen måte å finne ut av økningen i tallet på aleneboere er å se på veksten i andelene av alle i ulike aldersgrupper mellom 1970 og 1980, og så benytte denne for å spå om utviklingen på 80-tallet.

VEKSTEN I ANDELENE SOM BODDE ALENE 1970-1980

Dersom vi bruker samme vekst i prosentandelen for hver femårsgruppe av hvert kjønn på 1980-tallet, som den som faktisk fant sted på 1970-tallet, ville tallet på aleneboere øke fra 426.000 i 1980 til 680.000 personer i 1990.

Dette er lite sannsynlig. Boligbyggingen har vært altfor lav til at denne gruppen vil kunne øke så mye. Da måtte det i tilfelle vært langt flere som leidde ut deler av sin bolig til andre, noe som er tvert imot alminnelige erfaringer i dagens boligsituasjon.

Hadde det ikke vært noen vekst i andelene etter 1980, ville gruppen aleneboere i 1990 vært 465.000. Dette virker også lite trolig, blant annet ut fra hva vi kom fram til i forrige avsnitt.

Noe mellom 680.000 og 465.000 personer vil bo alene i 1990. I neste avsnitt skal vi se hvor vi havner dersom veksten er omtrent halvparten.

BOR FLERE AV DE IKKE-GIFTE ALENE ETTER 1980?

For mange enslige har det å ha en egen bolig vært et sterkt ønske som bare etter hvert har kunnet bli oppnådd. Dels har det kommet som en følge av bedret økonomi, dels etter iherdig innsats fra ensliges interesseorganisasjon. Det har gitt seg utslag i statistikken som høyere boligfrekvenser for enslige, dvs stadig høyere andeler enslige med egen bolig. Vi tror at denne utviklingen ville ha fortsatt en tid framover, fordi det er mange som ennå ikke har fått sitt ønske om egen bolig oppfylt. Men mange av de enslige har dårlig økonomi, og de har fått sin posisjon svekket de siste årene i konkurransen med andre husholdningstyper pga den sterke prisstigningen på boliger. Prisene har steget samtidig med at det er blitt vanligere med to inntekter i en husholdning. Forskjellen mellom en og to inntekter blir klart mer følbar når prisene stiger.

klart mer følbar når prisene stiger.

I tabell 3.2 er tallene fram til 1980 faktiske tall bortsett fra anslagene over personer i ugift samliv som er de samme som i tabellen foran. I 1984 har vi antatt at tallet på aleneboere er 482.000. Dette er et tall som betyr at veksten i andelene pr. år er halvparten av hva den var i tiåret før.

Andelen aleneboere av alle ikke-gifte er da den samme som i 1980. Men den har økt som andel av alle ikke-gifte fratrukket personer i ugift samliv. Økingen er imidlertid beskjeden, fra 47,7% til 50,5% aleneboere av ikke-gifte minus samboere.

Økingen er langt svakere enn den som faktisk fant sted før 1980. Vi regner med at økte boligpriser og nedgang i boligbyggingen har gjort det vanskeligere for husholdninger med bare en person å kunne etablere seg, og at det derfor er mindre vekst i andelen aleneboere.

Tabell 3.2

Tallet på husholdninger på en person, tusen

Kilde: Folke- og boligtellningene, SSB. Folkemengden etter alder og ekteskadelig status pr. 31.12.84, SSB

Aleneboere i 1984 er anslått, med vekst pr. år som er 50% av veksten i 1970-1980

År	1960	1970	1980	1984
Ikke gifte 20+ år	738	800	983	1115
Ikke gifte minus samboere	718	770	893	955
Aleneboere	205	274	426	482
I % av ikke-g.	27.8%	34.3%	43.2%	43.2%
I % av ikke-gifte minus samboere	28.6%	35.6%	47.2%	50.5%

Vårt seneste tallmateriale er fra perioden 1983 til 1986. Vi har delt opp materialet i undergrupper etter alder og kjønn og sammenlignet disse. Diagrammene i figur 3.4 viser at andelen hushold med bare en person er ganske lik i 1983 og 1986. Det er en tendens til nedgang i

andelene blant de yngste, det vil si personer under 25 år. Blant menn mellom 25 og 39 år er det en oppgang i andelene på 2-4 prosent. Dette kan se ut som en fortsettelse av økningen i andelene blant menn i folketellingsperioden 1970-1980. Utvalgene i hver av disse femårsgruppene for hvert år varierer mellom 200 og 450 intervjupersoner. Når vi likevel er forsiktig i tolkningen av forskjellene er det fordi andelene i enkelte femårsgrupper viser tilfeldige svingninger som det ikke bør legges for stor vekt på. Konklusjonen blir derfor at det er vanskelig å spore noen klar økning i andelen av hushold på en person i treårsperioden 1983-1986.

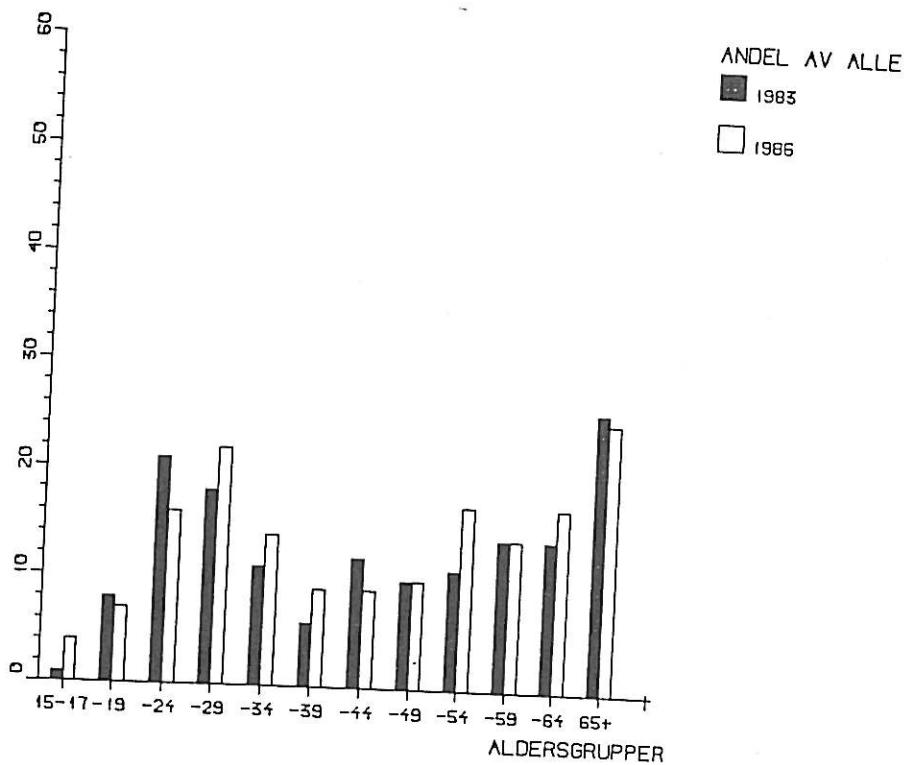
Som vi har vært inne på var veksten i andelene blant yngre menn 1970-1980 ganske stor, fra 4-6 og opp til 8-13 prosent. Dette vil si omkring en halv prosent i året. En økning på de tre årene 1983-86 ville ikke være mer enn 1-2 prosent, og likevel være like stor som årene før. Dette taler for at tre år er litt kort tid å måle endringene på.

OPPSUMMERING:

Den årlige veksten i tallet på aleneboere i 1980-årene vil være:

- ca 4.000 hvis 1980-andelene i ulike aldersgrupper blir konstante
- ca 14.000 hvis økningen i andelene etter 1980 er omtrent halvparten av hva den var i 1970-1980
- ca 10.000 hvis tallet beregnes ut fra hvor mange ikke-gifte som bor i ugift samliv.

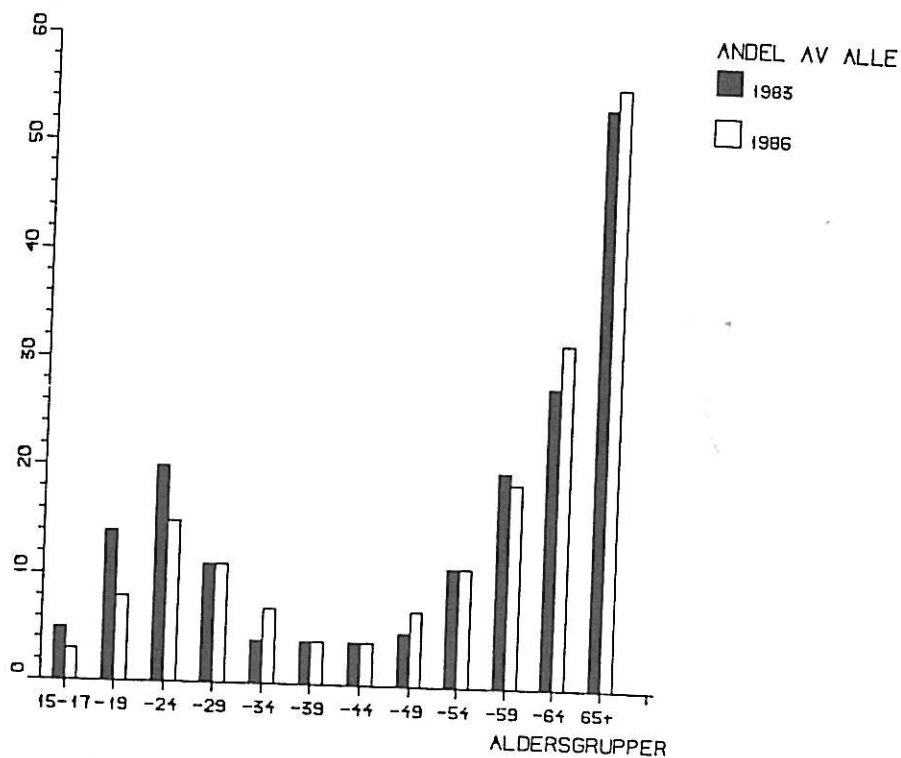
Det virker rimelig å tenke seg en økning på 10-14.000 i året slik at det blir 550.000 enpersonshusholdninger i 1990. Dette tilsvarer en tredjedel av alle husholdningene.

FIGUR 3.4

Enpersonshusholdninger i landet, menn, 1983 og 1986.

Kilde: Norges Markedsdata as

FIGUR 3.5

Enpersonshusholdninger i landet, kvinner, 1983 og 1986.

Kilde: Norges Markedsdata as

4. FÆRRE GIFTE - FLERE SAMBOENDE

BOLIGBYGGINGEN OG GIFTEMÅL

Etter andre verdenskrig og fram til 1970 var det stadig flere som giftet seg. Krigen førte til at mange hadde utsatt å gifte seg, og siden tok de igjen det forsømte. Økonomien var i vekst, og boligbyggingen skjøt voldsom fart i begynnelsen av 50-tallet. Det ble særlig bygd mange treroms boliger, blant annet som en følge av undersøkelser om behovet som var gjort under krigen.

Men i 1956 sank plutselig boligbyggingen radikalt til under 30.000 boliger i året. Årsaken hang sammen med at en ville bremse på prisstigningen blant annet ved å skjære ned på de offentlige utgiftene og investeringene (Ustvedt 1979). Derfor satte en av mindre midler til boligbyggingen, og Husbankens lånekvoter ble skåret ned. Hele det neste tiåret ble boligbyggingen holdt like lav. Først i 1967 kom tallet vesentlig over 30.000 og steg raskt til over 40.000 på 1970-tallet. I denne vekstperioden var det særlig fireroms boligene som hadde overtatt og sto for det meste av økningen. De store ungdomskullene fra rundt 1946 fikk sin etableringstid midt i en periode med kraftig vekst i boligbyggingen. Det er sannsynligvis delvis derfor at vi ikke hørte så meget om "mangel på ungdomsboliger" på 70-tallet. Årskullene var da på 62.000-71.000, men forholdsvis sterkt konsentrert rundt 1946 som fødselsår. De store årskullene rundt 1965-1970, som i dag er grunnlaget for den store køen av boligsøkere, strekker seg over flere år. Alle kull fra 1964 til og med 1972 var på 64.000 eller flere.

Det kraftige fallet i boligbyggingen rundt 1960 burde ha satt spor etter seg i ekteskapsaktiviteten. Ser vi på antallet inngåtte ekteskap i året, er det en sammenfallende nedgang. Inngåtte ekteskap lå på gjennomsnittlig 28.000 i årene etter 1946 og gikk langsomt ned til 26.000 i 1955. Videre sank det til 23.000 i 1959, og krøp sakte opp til 24.000 i 1965. Først i 1966-67 da boligbyggingen skjøt fart, økte antallet til 27.700 og videre til 29.000.

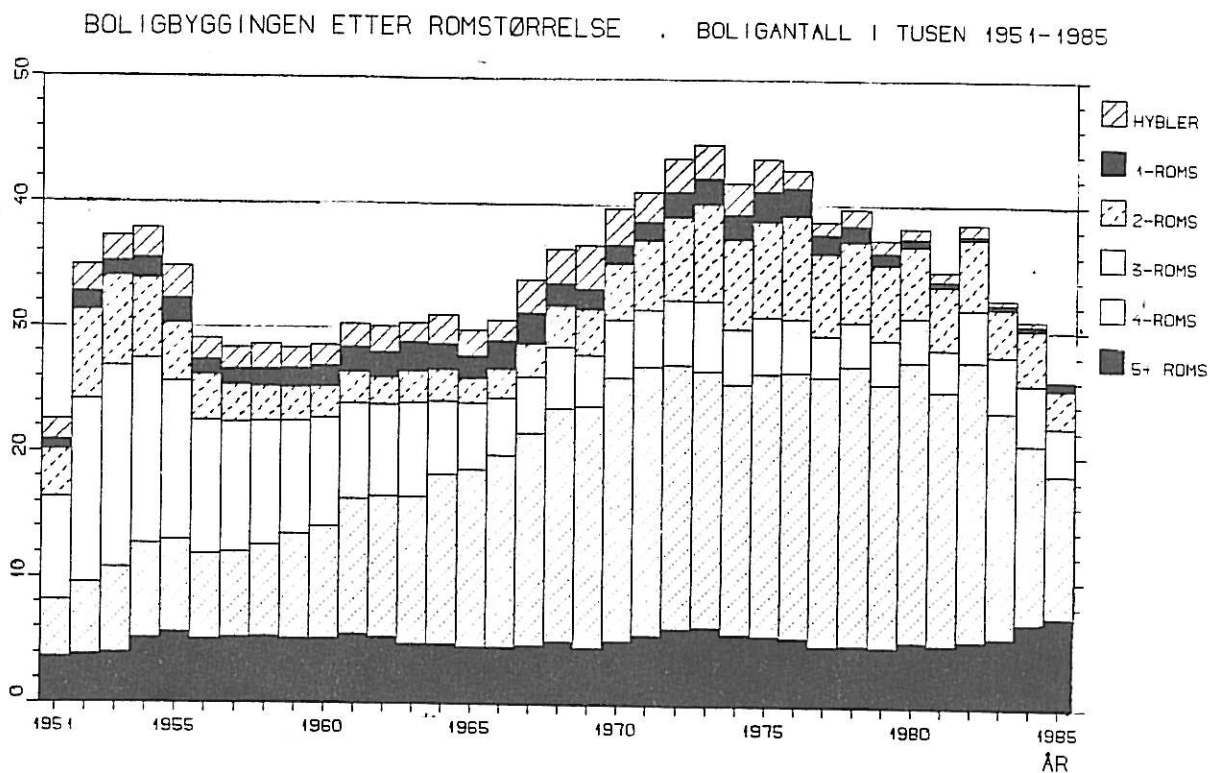

Men dette reiser et metodisk problem. Antallet mulige ekteskapskandidater, dvs ugifte, varierte fra år til år. For å nøytralisere virkningen av antallet potensielle gifte, må vi se på forholdstall av gifte innen aldersgrupper.

Statistisk Sentralbyrås årbøker gir tall for giftemålshyppighet for ugifte etter kjønn og alder. Gruppen som når de høyeste giftemålsratene er ugifte kvinner i alderen 20-24 år. I 1969-1972 var det 228,0 vigde i året pr. 1000 av disse. For å forenkle fremstillingen tar vi for oss denne gruppen som gir de største utslagene. Giftemålsraten gikk opp etter krigen til 1955-56, fortsatte videre noe opp til 1959-62, gikk ned i 1961-65, og opp igjen med et maksimum i 1969-72. Men fallet i kurven kommer senere enn fallet i boligbyggingen. Det er ikke lett å forklare at fallet kommer først etter 1960. Det er mulig at en endring av aldersdefininsjonen i 1961 (fra alder ved utgangen av året til alder ved inngåelse av ekteskapet) kan ha spilt inn. Det er også uoverensstemmelse i tallene i forskjellige utgaver av årbøkene fra SSB, (se årbøkene 1964, tab.29, 1972, tab.22 og 1981, tab.27).

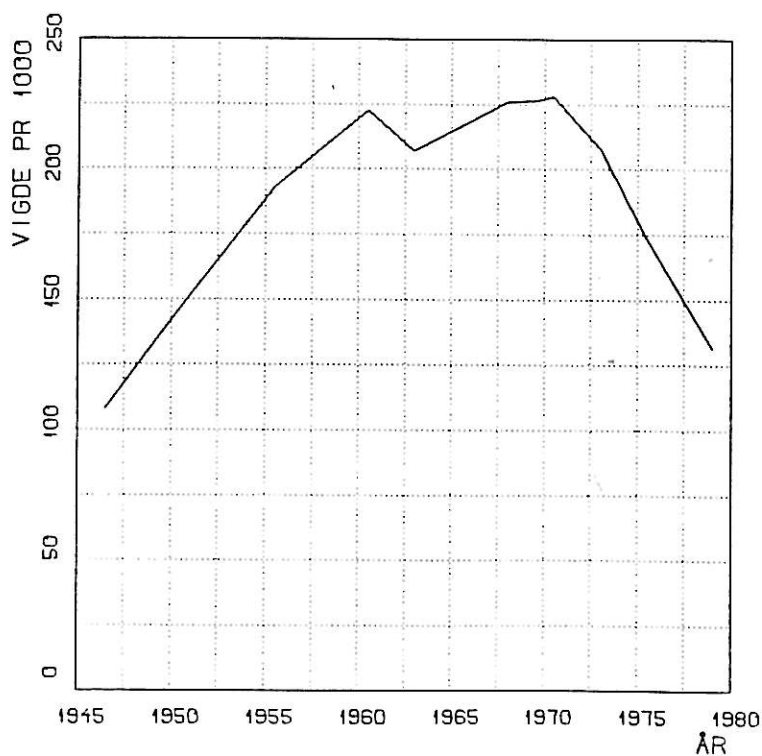
Det er mao. usikkert om nedgangen i boligbyggingen i det hele tatt hadde noen effekt på giftemålene. I tilfelle er det en forsinket effekt med fem-seks års forsinkelse.

Figurene 4.1 og 4.2 viser utviklingen i boligbyggingen og ekteskap.

FIGUR 4.1

Boligbyggingen etter romstørrelse 1951-85. Kilde: Byggearealstat. SSB

FIGUR 4.2

Giftemålshyppigheten for ugifte kvinner i alderen 20-24 år.
Kilde: Statistisk Sentralbyrås årbøker 1964-1982

Senere da vi fikk en høy boligbygging etter 1970, gjorde dette ikke utslag i økt tendens til å inngå ekteskap. Tvert imot sank giftemålsratene kraftig på 1970-tallet. Nå var det ikke bare en liten midlertidig nedgang, men en vedvarende tendens. Dette var i samme periode som den med den høyeste takten i boligbyggingen vi noensinne har hatt.

Pardannelsen på 1970-tallet var imidlertid under endring. Flere etablerte seg i ugift samliv. Men samlet utgjorde neppe giftemålene pluss par i ugift samliv en stigning som tilsvarte stigningen i boligbyggingen.

Vi tror heller at høy boligbygging på 1970-tallet gjorde det mulig for flere andre grupper å få egen bolig. Blant disse var det også mange som bodde inne hos andre, og som nå flyttet ut som aleneboere. Det er til og med mulig at høy boligbygging først på 70-tallet gjorde det lettere for mange å vente med å gifte seg, eller å bryte ut av et ekteskap: flere var i stand til å skaffe seg et hjem som enslig. Dette understreker hvor kraftige endringene var med hensyn til spørsmålet om samliv og etablering rundt 1970. De bakenforliggende forholdene som bestemmer om folk gifter seg, er sterkere drivkrefter enn boligtilbudet. Større utbredelse av effektive prevensjonsmidler, lengre utdannelse og større yrkesaktivitet for kvinner var sannsynligvis viktigere enn høy boligbygging.

Selv om vi ikke har funnet noen overbevisende sammenhenger, tror vi at lav boligbygging, ved siden av høye priser på boligene, vil kunne påvirke husholdningsdannelsen. Men i dag er sammenhengen annerledes enn det vi lette etter på 1950-tallet: Nå er kanskje spørsmålet like gjerne om en vil og kan bo alene, som om en vil etablere seg sammen i par. Få boliger og høye priser vil kunne føre til at færre kan bo alene. Fordi det ikke er boliger nok, må flere slå seg sammen, fordi det er nødvendig med to inntekter for å greie boutgiftene.

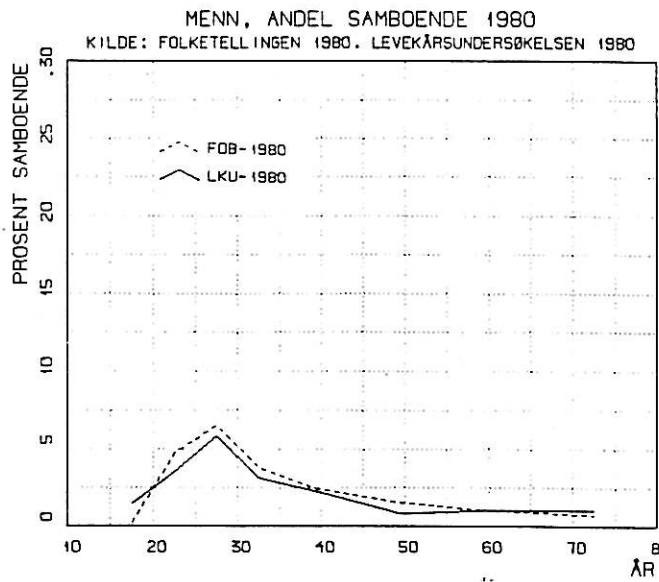
UGIFT SAMLIV

I Nord-Norge har denne samlivsformen vært vanlig lenge. Men på landsbasis ble den vanlig først på 70-tallet samtidig med at giftemålsratene sank. Den første undersøkelsen som viste utbredelsen av ugifte par som bor sammen i Norge, ble gjort av Norges Markedsdata i 1976. Senere er dette tatt opp gjennom Fruktbarhetsundersøkelsen i 1977, Folketellingen i 1980 og Boforholdsundersøkelsen 1981.

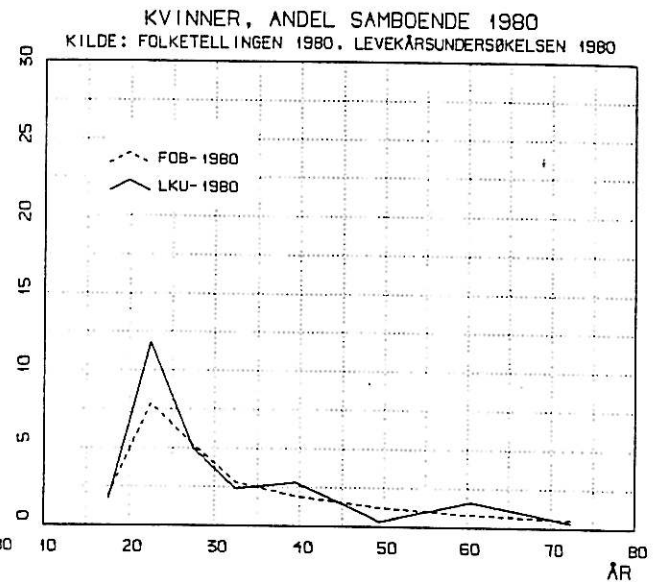
De ulike undersøkelsene ga noe forskjellige tall for utbredelsen av samboing. I motsetning til ekteskap er samboing ikke registrert i noen offisiell statistikk. Det eksakte antallet er usikkert. Fordi det også kan være et spørsmål om hvor ofte eller hvor regelmessig en bor sammen, er det opp til de som svarer på spørsmål i et intervju å fastslå om de kvalifiserer til samboer-skapet. Det er derfor rimelig at tallene varierer. Folketellingen 1980 har ikke med samboende studenter, selv om bare den ene studerer, og neppe heller de tilfellene hvor bare en av partene har sagt at de er samboende. (SB, SSB, 1982) Fruktbarhetsundersøkelsen 1977 har ikke med kvinner som svarte at de delvis bodde sammen med sin forlovede/venn. Alle utvalgsundersøkelsene har en viss usikkerhet i tallene. Det er derfor nyttig å ta med tall fra flere undersøkelser, og spesielt gjøre sammenligninger over tid ut fra undersøkelser som er gjennomført på samme måte.

Vi har tatt for oss undersøkelser gjort etter 1980 som er gjentatt på et senere tidspunkt. Dermed har vi muligheten til å sammenligne tall fra samme undersøkelsestype. Dette minsker noe av usikkerheten ved tallene og gjør oss sikrere på at de utviklingstrekkene vi finner er virkelige. Undersøkelsene er Levekårsundersøkelsene 1980 og 1983, og Norges Markedsdatas halvårsmateriale fra 1983 og 1986.

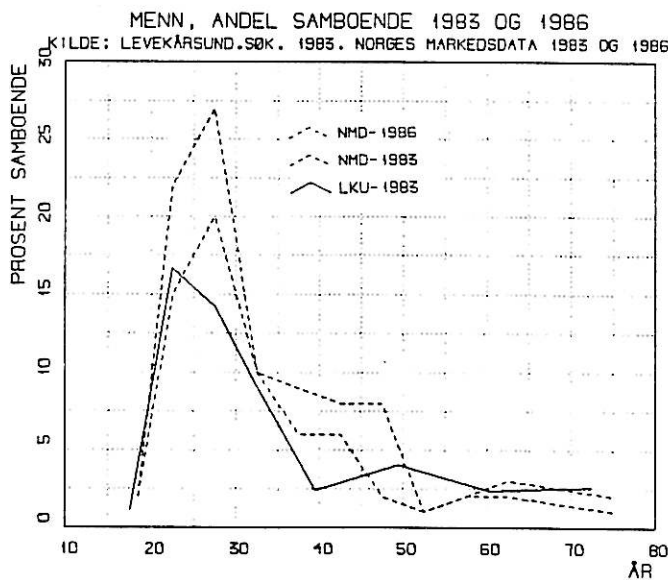
Figurene 4.3 og 4.4 viser utgangspunktet, nemlig 1980. Her har vi sammenlignet Levekårsundersøkelsen 1980 med Folketellingen 1980. Tallene viser forbausende god overensstemmelse tatt i betraktning at Folketellingen er en totaltelling med korrigerte tall for samboing, mens Levekårsundersøkelsen er en utvalgsundersøkelse hvor prosentbasen for hvert kjønn "bare" er henholdsvis 1869 menn og 2015 kvinner. Såvidt vi vet er ikke den samme korrigeringen av tallene for samboing gjort på Levekårsundersøkelsen som i Folketellingen.

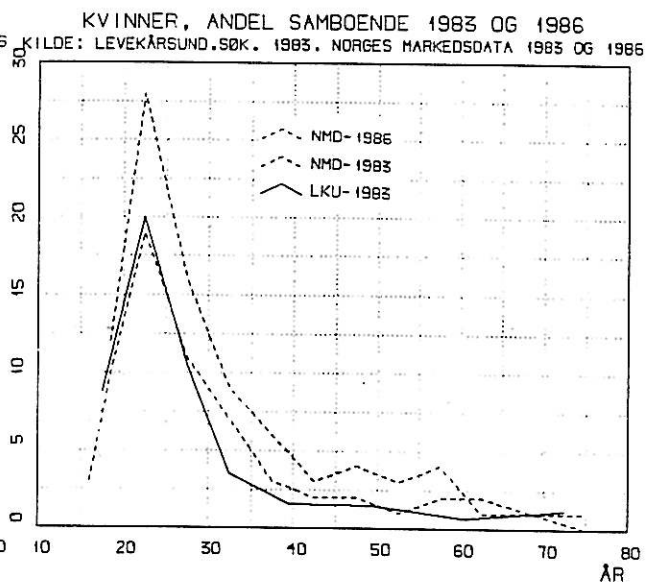
FIGUR 4.3
Andel samboende menn 1980
Kilde: Folketellingen 1980 og Levekårsundersøkelsen 1980

FIGUR 4.4
Andel samboende kvinner 1980

FIGUR 4.5
Andel samboende menn 1983 og 1986
Kilde: Levekårsundersøkelsen 1983 og Norges Markedsdata 1983 og 1986

FIGUR 4.6
Andel samb. kvinner 1983-86
Kilde: Levekårsundersøkelsen 1983 og Norges Markedsdata 1983 og 1986

Folketellingen viste at 2,4% av mennene og 2,3% av kvinnene på minst 16 år var samboende. Levekårsundersøkelsen viser at henholdsvis 2,2% og 3,0% mellom 16-79 år var samboende. Tatt i betraktning et visst statistisk slingringsmonn, er dette en god overensstemmelse. Kurvene gir også dette inntrykket, selv om tallene for kvinner mellom 20-24 år i Levekårsundersøkelsen ligger 3-4% høyere enn i Folketellingen.

Levekårsundersøkelsen i 1983 viser at samboingen økte for de aller fleste aldersgruppene av menn og kvinner under 30 år. Nå er det plutselig hele 6% av mennene mellom 16-79 år som er samboende, og bare 4,7% av kvinnene. Dette gir nesten 20.000 "for mange" samboende menn: 93.000 menn mot 74.000 kvinner.

Vi lar denne merkelige uoverensstemmelsen ligge foreløpig. Det viktigste er at det over bare tre år har skjedd en kraftig økning i antallet som sier de at er samboende. Det er tydelig at den kraftigste økningen har funnet sted blant de yngste. Hver femte kvinne mellom 20-24 år, og hver sjettesyvende mann mellom 20-29 år er samboende.

Levekårsundersøkelsen 1983 er basert på intervju med knappe 2000 menn og 2000 kvinner. Norges Markedsdatas (NMD) materiale fra 1983 er på 3.442 menn og 3.517 kvinner. Kurvene fra NMD viser ganske god overensstemmelse med Levekårsundersøkelsen. NMDs utvalg er ikke trukket etter like strenge statistiske regler, og vi må vente noe større tilfeldige svingninger i dette materialet. Men likevel er kurvene for 1983 temmelig like, og vi tror tallene viser det virkelige bildet.

Fram til 1986 er stigningen i andelen samboende fortsatt sterk som den var de første tre årene etter 1980. Kvinnene (20-24 år) er kommet opp i hele 28% samboende og mennene omtrent like høyt (25-29 år: 27%). Det er tydelig at første halvdel av 1980-årene er preget av den sterke veksten i samboing vi i det hele tatt har hatt i Norge. Forskjellen i alder hvor det er flest samboende kvinner og menn avspeiler den tradisjonelle aldersforskjellen blant gifte par: mennene er oftest litt eldre enn kvinnene.

Det ser også ut til at samboing er på vei til å bli mer akseptert blant de som er noe eldre, selv om stigningstakten ikke er så merkbar i den øvre delen av kurvene fordi utgangspunktet er lavt. Men det kan se ut som om andelen samboende blant dem som er mellom 30-60 år blant kvinnene og 35-50 år blant mennene er doblet i perioden 1983-1986.

Tabell 4.1

Yngre samboende etter alder

Kilde: Folketellingen 1980, Levekårsundersøkelsen 1980 og 1983, Norges Markedsdata 1983 og 1986

	FOB80	LKU80	LKU83	NMD83	NMD86
	%	%	%	%	%
20-24 år:					
Menn	4.7	3.5	16.7	15	22
Kvinner	7.9	11.8	20.0	19	28
25-29 år:					
Menn	6.5	5.8	14.2	20	27
Kvinner	5.2	5.0	10.5	11	16
30-34 år:					
Menn	3.8	3.1	9.1	10	10
Kvinner	2.8	2.4	3.5	7	9

Vi tolker dette slik at første halvdel av 1980-årene har vært preget av en stadig sterkere akseptering av de såkalte papirløse ekteskapene. Dette har skjedd samtidig med en fortsatt nedgang i giftemålsratene. Hittil har en vært tilbøyelig til å betrakte samboing som en forløper for ekteskap, altså som en slags forlovelsestid. Men den kraftige økningen og også tendens til økning blant de noe eldre aldersgruppene gjør det mer naturlig å betrakte samboing som noe som til en viss grad har kommet i stedet for ekteskapet.

Fruktbarhetsundersøkelsen 1977 viste at samboing ikke er like stabilt som ekteskap. Partene skilles fortere og får færre barn (NOS B 179, Fruktbarhetsundersøkelsen 1977). På basis av INAS-notat nr. 84:9 har vi regnet ut hvor store andeler av de gifte og av de uformelt samboende som i perioden 1974-1977 gikk over til å bli husholdninger med bare en voksen. Av 2688 gifte personer viser det seg at 65 ble en husholdning med bare en voksen. Av 276 uformelt samboende ble 34 en-voksen husholdning. Prosenttallene er henholdsvis 2,5% og 12%. De samboende kvinnene har derfor fem ganger høyere sannsynlighet for bli aleneboende (eventuelt eneforeldre) enn de gifte. (Berge og Bugge, 1984).

Samboende eldre har hittil beholdt sin pensjon som to enslige. Et ektepar har bare 81% pr. person i trygd av det hver enslig får (Husbyn, 1986). Dette gjelder alderspensjon, dvs grunnpensjon, særtilllegg og kompensasjonstillegg. Likevel ser det ut til at det er få alderspensjonister som har latt seg påvirke til mer utstrakt samboing pga dette.

Historisk har giftemål hatt en utvikling fra tvunget ekteskap for kvinner hvor foreldrene bestemte hvem ektemannen skulle være. Senere har det blitt friere forhold, men likevel slik at kvinnene ble forsørget, og de har vært i en underlegen posisjon. I dag er vi på vei mot økonomisk uavhengighet for begge kjønn, samtidig som det er langt lettere å kontrollere om og hvor mange barn en skal forsørge.

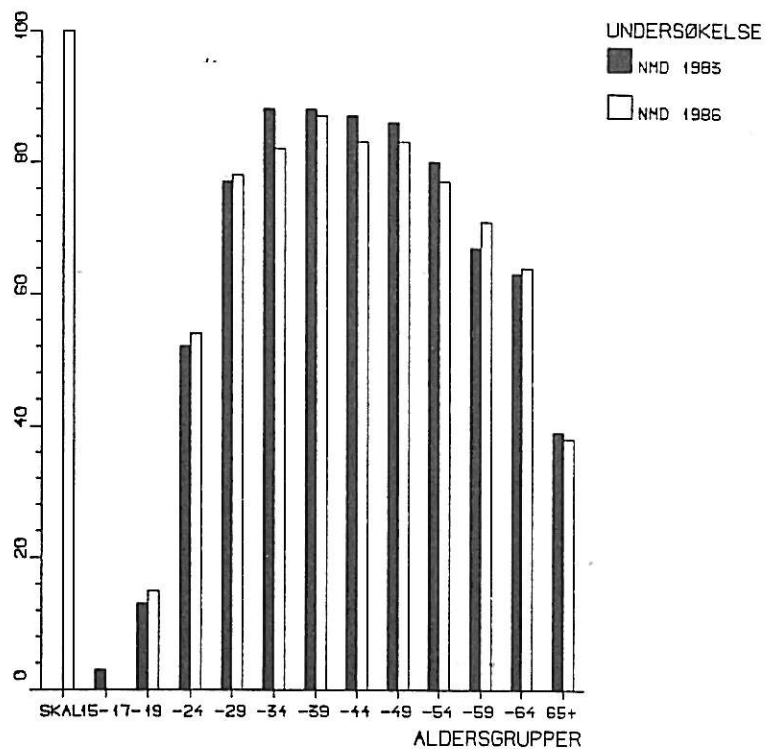
Foran har vi vist til økt yrkesdeltakelse for gifte kvinner. Samboere har hatt en høyere yrkesdeltakelse enn gifte. (Gulbrandsen/Ås 1986, side 48). Men de gifte kvinnene er i ferd med å ta igjen forspranget. Vi redegjør for 1986-tallene i kapittel 5. Økte boutgifter vil sannsynligvis puffe på denne utviklingen. Mange trenger mer enn en inntekt for å greie de økte boutgiftene. Det kan ha den effekten at separasjon og aleneboing blir vanskeligere. På den måten er boutgiftsutviklingen en bremsende faktor på oppsplittingen av husholdningene.

ANDELEN AV PARFORHOLD LITE ENDRET

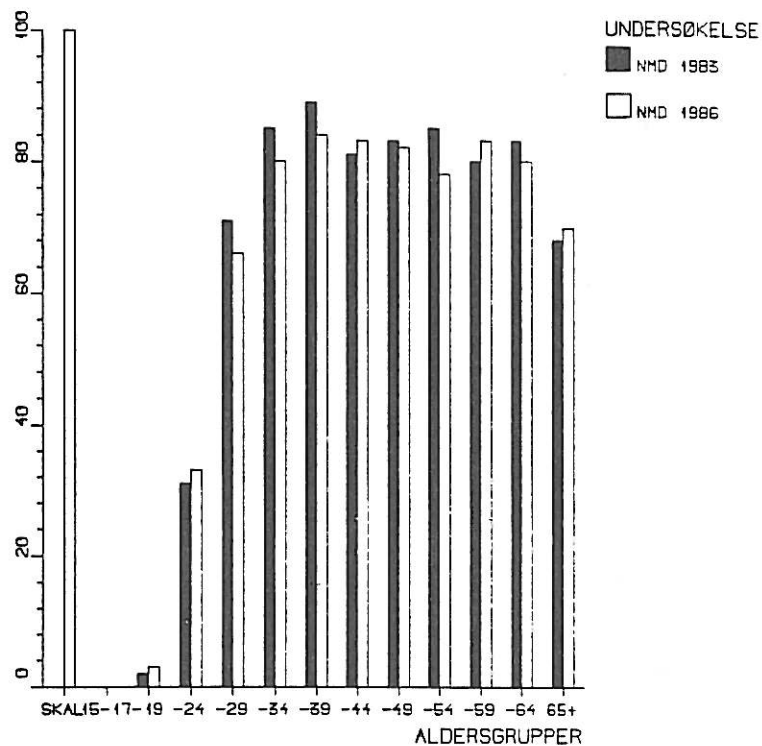
Omfordelingen med færre gifte og flere samboende kunne bety at vi kommer ut med likt antall parforhold. Som nevnt er det flest samboere i de yngste aldersgruppene hvor andelen gifte har gått sterkest ned. Men det er også færre gifte blant de mellom 30 og 50 år. Her er oppgangen i andel i ugift samliv mindre. Dette har ført til at det, alt i alt er en nedgang av par i disse gruppene. Men blant kvinner under 30 år og menn under 25 år er det en tendens til økning av andelen par.

I figurene 4.7 og 4.8 har vi delt opp tallmaterialet fra Norges Markedsdata i 1983 og 1986 i undergrupper etter alder.

FIGUR 4.7

Gifte og samboende kvinner i landet 1983-86. Kilde: Norges Markedsdata

FIGUR 4.8

Giftede og samboende menn i landet 1983-86. Kilde: Norges Markedsdata

Forskjellene på de to tidspunktene er ikke så store at de viser noen sikker tendens. Når vi kontrollerte andelen giftede i 1983 mot Statistisk Sentralbyrås tall pr. 31.12.82, fant vi at Norges Markedsdatas tall for giftede ligger noe for høyt i flere av femårs-gruppene under 50 år. Derfor kan vi ikke konkludere annerledes enn at det ser ut som andelen i parforhold er lite endret mellom 1983 og 1986.

ANDRE HUSHOLDNINGSTYPER

I kapitel 3 viser vi i figur 3.3, side 24, en oversikt over personer i ulike typer av husholdninger. Den øvre delen av figuren angir personer som enten er eneforeldre, søsken som bor sammen eller "andre" som oftest er inneboende hos et ektepar. Ifølge en analyse fra Boforholdsundersøkelsen 1981 (Ås, 1986) dreier det seg om følgende:

105.000 er eneforeldre, 66.000 søsken og 44.000 "andre" personer.

Ser vi bort fra eneforeldrene, har det blitt langt færre personer i denne husholdningsgruppen de siste ti årene. Ifølge Boforholdsundersøkelsen 1973 var "andre" personer (inklusive hjemmeboende barn over 20 år) hele 21% av alle personer. I 1981 var gruppen sunket til 17%. Samtidig har tallet på hjemmeboende barn over 20 år økt i perioden. Resten er nå skrumpet inn til omkring 115.000 personer.

Vi har tolket dette slik at nedgangen i antallet henger sammen med at folk har fått råd til en bedre boligstandard. Dermed har husholdningene delt seg opp i egne enheter. Mange husholdninger som i 1981 fortsatt hadde inneboende personer, hadde også dårlig bostandard. Det kan tenkes at en fortsatt standardøkning etter 1981 vil innebære enda færre inneboende.

FLERE ENEFØRELDRE

Etter Boforholdsundersøkelsen hadde vi i 1981 ca 63.000 husholdninger med eneforeldre med barn under 20 år. Familiestatistikken har vist en økning i denne gruppen i perioden 1980 til 1984 (SU, nr 18, 1985). Men hvor mange husholdninger denne økningen representerer, er ikke mulig å si. Familiestatistikken registrerer ikke eneforeldre som bor sammen med noen i ugift samliv. Noen av eneforeldrene kan bo i en slik husholdning og er dermed mest å kategorisere som en husholdning av typen "ektepar med barn".

Økningen i Familiestatistikken er likevel så stor at det er rimelig å påstå at denne husholdningstypen har vokst i andel. Av alle familier med barn under 20 år, økte slike familier fra 14,0% i 1980 til 17,7% i 1984, eller med 23.000 nye familier med eneforeldre. Etter Boforholdsundersøkelsen 1981 er det sannsynlig at bare et mindretall av denne økningen bor i ugift samliv. (Se NBI-rapport 18/1986, side 81: bare 8400 eneforeldre i samboerforhold utover 63.000 som bodde alene.)

I materialet fra Norges Markedsdata for 1983 og 1986 er det også en økning i gruppen av intervjupersoner som har barn under 15 år og som samtidig er ene- og hovedforsørger. Imidlertid gjelder dette hele totalmaterialet uten underdeling i aldersgrupper, og vi vil derfor ikke legge altfor stor vekt på størrelsen av tallene her.

FLERE VOKSNE BARN BOR HOS FORELDRENE

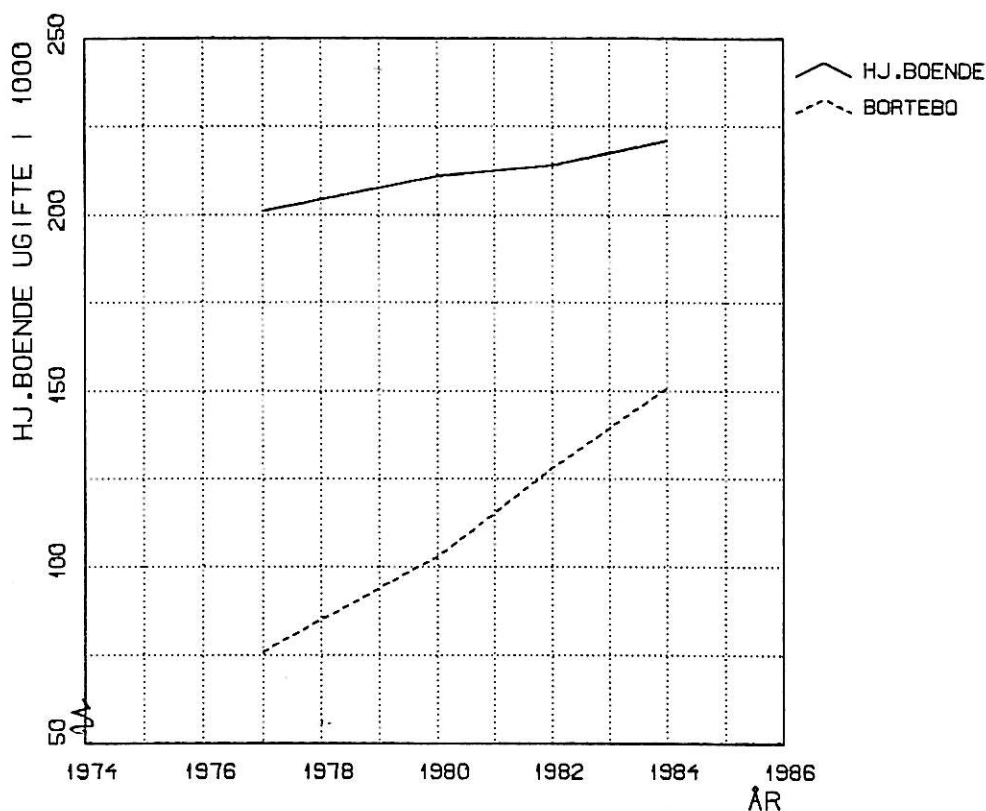
En vanlig misforståelse er at unge mennesker i dag flytter tidligere hjemmefra enn før i tiden. En glemmer effekten av at så mange venter med å gifte seg: dermed øker antallet ugifte eksplosivt. Selv om forholdsvis flere av de ugifte, altså både i absolutt og i relativ forstand, flytter hjemmefra og danner egne husholdninger, så øker likevel den restgruppen som blir boende hjemme. Også den øker både i absolutt og i relativ forstand, dvs også i prosent av alle innen aldersgruppen 20-29 år.

Befolkningsutvalgets innstilling, NOU 1984:26, har kanskje bidratt til misforståelsen når det heter (side 178):

"..at andelen enslige har økt kan til dels være en følge av at ugifte barn i større utstrekning flytter hjemmefra relativt tidlig, og danner egen husholdninger."

Påstanden er i og for seg riktig hvis en bare tenker på de ugifte. Men den innbyr til tolkingen: "Færre unge bor hjemme." Det er galt. Figur 4.9 viser hvordan dette henger sammen. Den stiplede linjen er tallet på ugifte som har flyttet hjemmefra i samme aldersgruppe. Både de hjemmeboende og de utflyttede ugifte øker altså i antall, på bekostning av gifte. De gifte har alltid før vært den største gruppen av utflyttede. De stadig synkende giftemålstallene måtte slå ut både i økning av ugifte hjemmeboere og ugifte uteboere. Men dette kan gi grunnlag for en feiloppfatning: "Flere har kunnet flytte hjemmefra, det må bety at det er et stort boligtilbud til dem". Av hele gruppen på 20-29 år under ett på vel 600.000 personer, økte tallet på hjemmeboende ugifte med 20.000 i perioden 1977-1984 (SU nr 18, 1985).

Våre undersøkelser i de største norske byene viser at så mange som halvparten av dem som bor hjemme vil flytte - om de kunne. De 200.000-300.000 ugifte voksne som fremdeles bor hos foreldrene representerer en konkretisering av en del av den norske boligkøen, som vokser.

Figur 4.9

Ugifte voksne "barn" 20-29 år 1977-1984.

Kilde: SSB, Familiestatistikk og Statistisk Ukehefte nr 18, 1985.

Antallet 20-29 år av alle "barn" minst 20 år er anslått av oss til 20% ut fra fordelingen funnet i Boforholdsundersøkelsen 1981.

Byggforsk har gått nærmere inn på situasjonen for dem som bor hjemme i flere rapporter. I "Husholdninger i 80-årene" (prosjektrapport 18, 1986, side 48) diskuteres forskjellen mellom yngre kvinner og yngre menn. Kvinnene bruker tiden til å gå på skole, og i noen grad til å tjene penger. Mennene bruker den til å tjene penger og i mindre grad til skolegang. Når kvinnene har flyttet, skifter de til husarbeid hvis de gifter seg, men er oftest i jobb så lenge de ikke inngår formelt ekteskap eller får barn. Når mennene har flyttet, er de i jobb. Dette var i 1981. Noe av dette er i ferd med å endre seg i 1983-86 (se kapittel 5).

I en undersøkelse i Oslo i 1986 (Gulbrandsen og Hansen 1986/87) gikk det fram at jentene flytter hjemmefra tidligere enn guttene, sannsynligvis fordi de både måtte gjøre mer husharbeid hos foreldrene enn guttene, og fordi de måtte betale mer for seg, selv om de tjente mindre. Kampen for likestilling vil fortsette med å endre trekk ved boforholdene etter hvert som den vinner fram.

7. LIKESTILLINGEN ENDRER BOFORMENE

KONTANTER TIL KVINNENE

Det er ikke bare ulik levealder som fører til at mange kvinner bor alene. I boken "Kan vi planlegge oss til likestilling i år 2010?" vises det til tre hovedsaklige forsørgelsesmåter for kvinner (Dahl, Tove Stang, 1982):

1. Ekteskap og annen familieforsørgelse
2. Lønn
3. Trygd

Tradisjonelt har forsørgelsen gjennom ekteskap vært den største. De siste 15-20 årene har kvinnenenes egen inntekt av lønnet arbeid og trygdesystemet overtatt som viktigere kilder til økonomisk forsørgelse enn før.

Et eksempel fra USA peker direkte på hvordan en trygdeordning påvirker tilbøyeligheten til giftemål og skilsmisse. Becker (1981) har en økonomisk teori om hvilken "nytteverdi" hver av partnerne i et ekteskap har for den andre. Ordningen med barnetrygd (Aid to Families with Dependent Children, AFDC) mener han bidrar til færre giftemål og flere skilsmisser: Når en har flere barn, blir trygden større og ved ekteskap mindre. Trygden har blitt fattige kvinners underholdningsbidrag som erstatter ektemannens lønningspose.

Med utbyggingen av trygdeordningene etter krigen foregikk det stadig en revisjon og forbedringer av de forskjellige trygdeordningene (Tidens leksikon 1975). Syketrygden ble gjort obligatorisk i 1956, uføretrygd kom i 1960 og enketrygd i 1964. Behovsprøvingen ble sløyfet i den siste alderstrygdloven i 1957. I 1965 var alle landets borgere sikret lovbestemte ytelser ved bortfall av inntekt på grunn av arbeidsløshet, sykdom, uførhet, alderdom og forsørgers død. Loven om folketrygd som etter hvert omfattet de forskjellige ordningene, trådte i kraft i 1967.

Sannsynligvis spilte innføringen av trygdene en viktig rolle for at både enslige kvinner og menn kunne bli boende alene. Utbyggingen av ordningene, også de senere årene, og den økende forskjellen i dødelig-

het mellom kvinner og menn gjorde at flere av enkene etter hver bodde alene.

I 1970 var det to aleneboende kvinner for hver aleneboende mann. Vi tror at de forholdene vi har beskrevet foran og spesielt at kvinnene fikk egne midler, er vesentlige årsaker til at andelen aleneboere vokste så pass jevnt i etterkrigstiden.

Husholdninger som bodde med flere "familier" i samme bolig sank fra 16% av husholdningen i 1960 til 8% i 1980 (Gulbrandsen 1986). Det betyr at mange av de som bodde til leie (inneboende), ofte enslige, i mindre grad behøvde å være avhengig av hovedhusholdningen, men kunne greie seg selv i egen bolig.

Vi tillegger altså egen inntekt stor betydning for samlivsformen. Det gjelder i fortiden og i dag, om enn på forskjellige måter. Nå skjer meget sterke endringer i gifte kvinners yrkesdeltakelse. Dette gjør det sannsynlig at lave giftemålsrater og høye skilsmisserater vil fortsette. Samtidig stiger boligprisene og tar ut mer av beboernes samlede inntekter. Det skjer et slags kappløp mellom inntekter og utgifter, hvor gevinsten er uavhengighet.

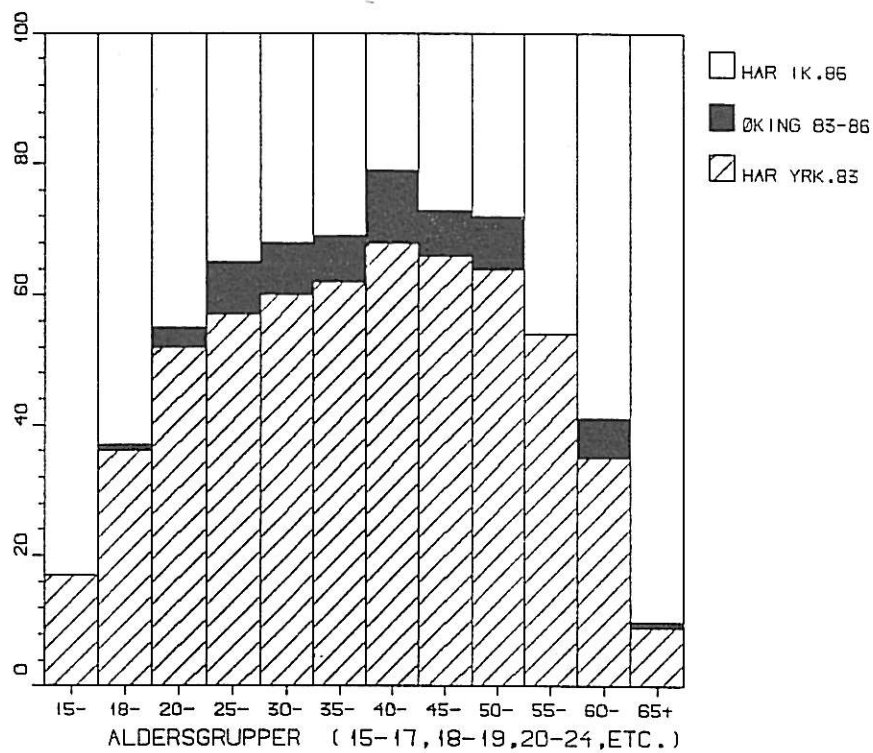
ØKT YRKEDELTAELSE FOR KVINNENE

I løpet av de tre årene 1983 til 1986 steg andelen kvinner i arbeid med omkring 6-10 prosentpoeng i de fleste aldersgruppene. Det gjelder både andelen i fulltids- og deltidsarbeid. Omkring 70% av kvinner mellom 30 og 50 år har betalt arbeid i 1986. Figur 5.1 viser summen av heltids- og deltidsarbeidende, og økningen 83-86 er markert med sort.

Det er 80-90% menn som har heltidsarbeid i gruppene 25-59 år, og ytterligere 1-9% med deltidsarbeid. De detaljerte tallene fordelt etter kjønn og alder finnes i tabellene 5.4-5.8.

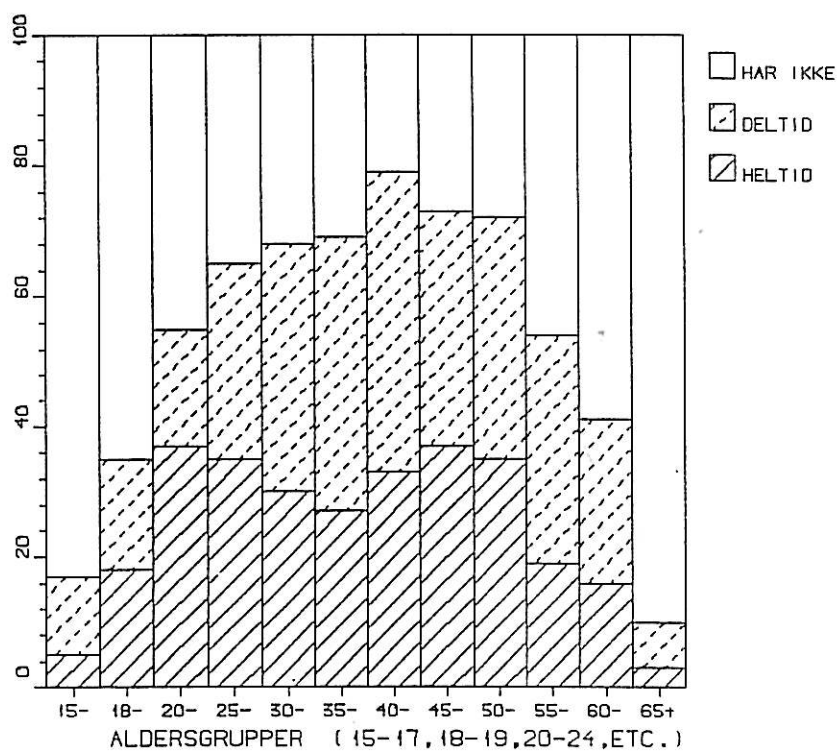
En vesentlig del av parene har to inntekter. Det gjør det lettere for dem både å skaffe lån og betale høye boutgifter enn for dem med bare en inntekt. Se avsnittet om "En eller to inntekter" i dette kapitlet.

Fordelingen mellom heltid og deltid er interessant. Igjen viser vi bare tallene for kvinner. Omtrent halvparten av dem med arbeid har heltid, og den andre halvparten deltid. Figur 5.2 er fra 1986.

FIGUR 5.1

Yrkesdeltakelse for kvinner 1983-1986. Kilde: Norges Markedsdata

FIGUR 5.2

Yrkesdeltakelse for kvinner 1986. Kilde: Norges Markedsdata

GIFTE KVINNERS YRKEDELTADELSE

Deler vi inn kvinnene i tre grupper etter samlivsform, finner vi at det er de gifte kvinnene som står for omtrent hele økningen av kvinner i lønnet arbeid de siste årene, mens samboende og aleneboende ligger på et jevnt høyt nivå både i 1983 og i 1986. De gifte er i høyt tempo i ferd med å ta igjen sine mer økonomisk uavhengige medsøstre. Andelen gifte kvinner som ikke har arbeid er nå like lav som i de andre gruppene. Forskjellen ligger i at de gifte dobbelt så ofte har deltidsarbeid som heltid. Forholdet er omvendt i de andre gruppene.

Tabell 5.1

Andel yrkesaktive kvinner 20-64 år etter samlivform

Kilde: Norges Markedsdata

	1983:					1986:				
	HELTID	DELTID	HAR	SUM	IKKE	HELTID	DELTID	HAR	SUM	IKKE
	N	Prosent	N			Prosent				
GIFT	1931	19	37	44	100	1975	23	42	35	100
SAMBO	178	48	18	34	100	300	46	22	32	100
ALENE	305	50	12	37	100	325	51	14	35	100
ANDRE	338	38	21	41	100	402	40	21	39	100
SUM	2752	27	31	42	100	3002	31	34	35	100

N = Antall intervju i gruppen

HAR IKKE = Har ikke betalt arbeid

Økingen skjer i alle aldersgrupper i yrkesaktiv alder. Det er fristende å bruke sterke ord og karakterisere dette som en revolusjon, slik Skrede og Thorsen gjorde det i boken "Den norske kvinnerevolusjonen" om kvinners arbeid 1975-85. Dette skjer ikke uten problemer. Lav barnehagedekning er ett. Et annet er å skaffe arbeid til begge partnerne på samme sted. Boken peker på den betydningen veksten i den offentlige sektoren har for mange kvinner, spesielt i utkantområdene. Men det skal mange arbeidsplasser til for å ta imot de mange nye arbeidssøkerne. Problemene hopper seg opp: Vi får flere mennesker i yrkesaktiv alder, og det skjæres samtidig ned i den offentlige sektoren. Dette må bety at det blir vanskeligere og vanskeligere for begge i et parforhold å ha arbeid utenom de stedene hvor det tilbys jobber nok. Det igjen setter ekstra fart på innflyttingen til de største byene.

En konferanse i Lund sommeren 1986 (Backenroth, 1986) tok for seg temaet "Nye roller for menn og kvinner i arbeidslivet." En av undersøkelsene som ble referert fra USA viste til en ny form for bofellesskap: "Særbo". Det vil si at partnerne bor og arbeider på forskjellige steder i arbeidsuka og lever sammen i helgene. Undersøkelsen viste blant annet at de som levde slik var mer utilfredse i ekteskapet enn par som levde sammen. Det innebar også store merkostander som f eks til telefonutgifter og reiser. Fordelen ved denne boformen var at partene fikk muligheten til å utvikle sine karrierer.

Denne måten å bo på ligner situasjonen for ukependlere, sjøfolk og oljearbeidere. Det nye ligger ført og fremst i at begge parter, både kvinne og mann, satser særlig mye på jobben. Det kan tenkes vi vil se mer av dette i årene framover. Det vil i så fall igjen slå ut i behovet for boliger fordi en vil stille krav til boforholdene begge steder.

YNGRE KVINNERS YRKESAKTIVITET

I et langsiktig likestillingsperspektiv betrakter Skrede/Tornes (1986) det at kvinner har betalt arbeid som "første fase" av tre. (De to andre er slutt på segregert arbeidsmarked, og lik fordeling av både ulønnet og lønnet arbeid). Det er interessant å koble dette til husholdningssituasjonen og se i hvilke situasjoner kvinner oftest har et betalt yrke.

Sannsynligheten for at en yngre kvinne (mellom 18 og 34 år) enten går på skole eller har et betalt arbeid, er størst når hun bor alene. Den er nest størst når kvinnen er gift og ikke har barn. Den er også forholdsvis høy for en samboende kvinne med barn, men den er lav når hun er gift og har barn.

Dette er delvis dokumentert i rapporten om husholdninger (Gulbrandsen/Ås 1986) som tidligere er referert til. Vi skal se nærmere på hvorledes yrkesaktiviteten har utviklet seg i perioden 1983-1986.

Tabell 5.2

Andel av kvinner 25-39 år med heltids- eller deltids-arbeid etter samlivsstatus og småbarnomsorg

Kilde: Norges Markedsdata

1983 SMÅBARNOMSORG	SAMLIVSSTATUS			N=	
	Gift	Samboende (differanse)		Gift	S.b.
Har små barn, 0-6 år	50%	37%	(13)	583	32
Har ikke små barn	67%	73%	(6)	377	58
(differanse)	(17)	(36)			

1986 SMÅBARNOMSORG	SAMLIVSSTATUS			N=	
	Gift	Samboende (differanse)		Gift	S.b.
Har små barn, 0-6 år	60%	56%	(4)	614	59
Har ikke små barn	74%	82%	(8)	364	88
(differanse)	(14)	(25)			

Tabell 5.3

Andel av kvinner 25-39 år med heltids-arbeid etter samlivsstatus og småbarnomsorg

Kilde: Norges Markedsdata

1983 SMÅBARNOMSORG	SAMLIVSSTATUS			N=	
	Gift	Samboende (differanse)		Gift	S.b.
Har små barn, 0-6 år	15%	12%	(3)	583	32
Har ikke små barn	25%	58%	(32)	377	58
(differanse)	(10)	(46)			

1986 SMÅBARNOMSORG	SAMLIVSSTATUS			N=	
	Gift	Samboende (differanse)		Gift	S.b.
Har små barn, 0-6 år	18%	20%	(2)	614	59
Har ikke små barn	32%	64%	(32)	364	88
(differanse)	(14)	(44)			

Vi har konsentrert oss om aldersgruppen 25-39 år, og ser på yrkesaktivitet i forhold til sivilstatus gift eller samboende, og om de har små barn eller ikke.

Tabell 5.2 dreier seg heltids- eller deltidsarbeid. Den viser at uansett om kvinnen er gift eller samboende, så har hun oftest betalt arbeid så lenge hun ikke har ansvar for små barn.

I løpet av de tre årene fra 1983 til 1986 har andelen med kvinner i arbeid økt. Økningen gjelder ikke bare dem uten små barn, men også dem med. Det kan se ut som økningen er sterkest for ugift samboende med barn, men utvalgene er for små i disse gruppene til at dette er sikkert.

Tabell 5.3 viser tallene for heltidsarbeid. Det er få av disse yngre kvinnene med små barn som har heltidsarbeid, og det er bare en svak, men merkbar økning fra 1983 til 1986 (fra 15% til 18%). Har de gifte ikke små barn, er andelen med heltidsarbeid noe høyere. Det er også en sterkere økning fra 1983 til 1986 (fra 25% til 32%).

De samboende viser en markert forskjellig heltids yrkesandel avhengig av om de har små barn eller ikke. I 1986 hadde 20% med små barn heltids arbeid og hele 64% av dem uten små barn. Forskjellene var like store i 1983, men på et litt lavere nivå.

Det er et komplekst samspill som vi her omtaler. Vi ser på yrkesaktivitet i to nivåer (heltid pluss deltid, eller bare heltid) og utviklingen over en treårsperiode. Dette varierer etter samlivsstatus og småbarnomsorg. En hovedkonklusjon er at yrkesaktiviteten øker. Den øker selv om kvinnene er i den gruppen som sjeldnest er i fulltids arbeid, dvs gift med små barn. Regner vi med deltid, er over halvparten både av gifte og samboende med små barn i arbeid. Dette er kommet så høyt etter økningen siden 1983.

Tross økningen er det tydelig at det å ha små barn holder igjen for å ta heltids arbeid. Andelene både for gifte og samboende ligger lavt.

Forskjellene mellom gifte og samboende kommer klarest fram blant dem som ikke har små barn og i det å ha heltids arbeid. De samboende uten små barn er langt oftere i heltidsarbeid enn de gifte. Kanskje de samboende med dette viser et klarere valg mellom heltidsarbeid og barn.

For yngre kvinner har det lenge vært nedgang i fruktbarhet og i giftemålsrater samtidig med oppgang i andelen i ugift samliv. Når samboere

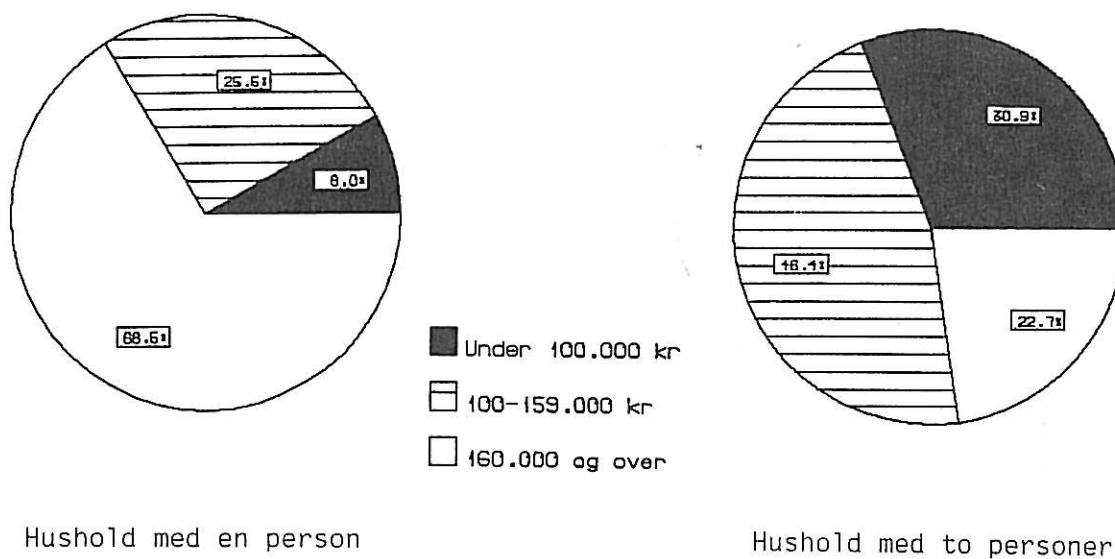
uten små barn viser høyest yrkesaktivitet, er det nærliggende å sette dette i sammenheng: De raske endringene som skjer i dag er en beskrivelse av første fase i utviklingen av likestillingen mellom kjønnene.

EN ELLER TO INNTEKTER

En konsekvens av at flere kvinner i parhusholdningene har lønnet arbeid, er en større differensiering mellom inntektene i de to husholdningsgruppene par uten barn og aleneboende. Forskjellen i samlet inntekt for husholdningene er allerede i dag så markert at den kan komme til å opprettholde eller skape større ulikheter i boforholdene i tiden framover.

Figur 5.3 viser samlet husholdningsinntekt slik intervjupersonene første halvår 1986 regnet med at den ville bli i løpet av året. Vi har tatt ut aldersgruppene med flest i yrke av enpersonsshushold og parhushold uten barn. Vi ser at det er to tredjedeler av parhusholdningene som har en samlet årsinntekt på minst kr 160.000 mot bare fjerdedelen av de aleneboende.

Fra tidligere undersøkelser vet vi at de aleneboende bor dårligere enn andre. Ut fra inntekten kan det se ut som de også har den dårligste muligheten til å forbedre standarden.

FIGUR 5.3

Brutto husholdningsinntekt for husholdninger på en og to personer uten

Tabell 5.4

Yrkesaktivitet for menn 1983-1986 etter alder

	1983					1986				
	HELTID	DELTID	IKKE	SUM	N=	HELTID	DELTID	IKKE	SUM	N=
15-17 ÅR	12	12	76	100	139	4	8	89	101	192
18-19	26	11	63	100	90	30	10	59	100	123
20-24	54	8	38	100	259	56	9	35	100	335
25-29	81	4	15	100	395	85	5	10	100	422
30-34	91	4	5	100	363	95	2	4	101	426
35-39	95	3	2	100	354	93	3	4	100	429
40-44	90	3	7	100	268	94	1	5	100	336
45-49	90	2	8	100	194	90	2	9	101	234
50-54	88	4	8	100	222	83	4	13	100	189
55-59	80	7	13	100	216	76	6	17	99	220
60-64	60	5	35	100	271	59	7	33	99	280
65+	13	4	83	100	670	9	3	88	100	711
SUM	64	5	31	100	3442	63	4	32	99	3900

Tabell 5.5

Yrkesaktivitet for kvinner 1983-1986 etter alder

	1983					1986				
	HELTID	DELTID	IKKE	SUM	N=	HELTID	DELTID	IKKE	SUM	N=
15-17 ÅR	6	11	83	100	113	5	12	83	100	175
18-19	23	13	64	100	119	18	17	65	100	144
20-24	35	17	48	100	363	37	18	45	100	405
25-29	30	26	44	100	456	35	30	35	100	512
30-34	23	37	40	100	415	30	38	32	100	464
35-39	26	36	37	100	384	27	42	31	100	393
40-44	27	40	33	100	271	33	46	21	100	319
45-49	25	41	34	100	218	37	36	27	100	247
50-54	27	38	35	100	201	35	37	28	100	238
55-59	26	26	47	100	211	19	36	46	101	213
60-64	11	23	66	100	233	16	25	58	99	209
65+	4	5	91	100	528	3	7	90	100	610
SUM	22	26	52	100	3517	25	28	47	100	3934

LITTERATUR

- BACKENROTH, Gunnel: "Særbo" - en ny livsstil? Referat fra en konferanse for rådgivere arrangert av IRTAC i Lund 1986. PsykologTidningen, 21, 1986
- BECKER, Gary S.: A Treatise on the Family. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1981
- BERGE, Erling og BUGGE, Liv S: The structure of households in Scandinavia since 1950. Notat 85:1, INAS 1985
- BERGE, Erling og BUGGE, Liv S: Rates of change in Norwegian households 1974-77. Notat 84:9, INAS 1984
- BJØRU, Kirsten og SKREDE, Kari. Familiemønster i forandring. Trekk ved giftemåls-, samlivs-, skilsmisse- og fruktbarhetsutviklingen i 1970-åra. Rapport 82:1. INAS, Oslo 1982
- BOETHIUS, Carl Gustaf (RED.). Varfør har det blitt så svært å hålla ihop? Prisma i samarbeid med RFSU, Stockholm 1983
- BREVIG, Alfhild: Du kan vel sove i stua? Om ensliges kamp for sine rettigheter. Friundervisningens Forlag, 1985
- BREVIG, Alfhild og HUSBY, Agnes: Sterkest - alene? Gyldendal Norsk Forlag 1979
- BROCKETT, Susan og THYNESS, Paul: Hybler, et glemt kapittel i boligpolitikken. Rapportutkast fra Meyerløkkaprosjektet. Oslo 1985.
- BYGGFORSKSERIEN: Definisjon av normalt stor, trangbodd og rommelig bolig, G 221.131, NBI 1983
- BYGGFORSKSERIEN: Boligbehovet og nye husholdninger. G 211.130, NBI 1986
- DYRVIK, Ståle, i Norges Kulturhistorie, bind 8: Underveis - mot nye tider. Aschehoug & Co.(W.Nygaard) Oslo 1984
- DAHL, Tove Stang: Kvinners rett til penger, s. 52-73 i Rune Haukaa, Marit Hoel og Hanne Haavind, red.: Kvinneforskning: Bidrag til samfunnsteori. Festschrift til Harriet Holter, Universitetsforlaget, Oslo, 1982

- EVERSLY, David: Changes in the composition of households and the cycle of family life. Committee of experts on nuptiality and the family, Council of Europe. Strasbourg 1982
- FOSS, Olaf: Demografi og yrkesdeltaking - Hvordan får mødrene tid til lønnsarbeid? Sosiologi i dag 4/1982
- GULBRANDSEN, Ole og HANSEN, Thorbjørn: Små boliger og trangboddhet. Arbeidsrapport 17. Norges byggforskningsinstitutt 1978
- GULBRANDSEN, Ole og HANSEN, Thorbjørn: Boligunderskuddet i dag og byggebehovet i kommunene. En konsekvensanalyse ut fra målet om toromsboliger for enslige. NBI-arb.rapp.27, 1979
- GULBRANDSEN, Ole og ÅS, Dagfinn: Husholdninger i 80-årene. Prosjektrapport 18, Norges byggforskningsinstitutt 1986
- GULBRANDSEN, Ole: Blir det stadig fler husholdninger i 1980-åra? Særtrykk 281. NBI 1983
- GULBRANDSEN, Ole og HANSEN, Thorbjørn: Nye husholdninger og boligbehovet. Universitetsforlaget, Oslo 1985
- GULBRANDSEN, Ole og HANSEN, Thorbjørn: Etablering i Oslo. Foreløpig rapport under bearbeiding, NBI 1987
- GULBRANDSEN, Ole: Husholdningsdannelse og boligbehov. Foredrag på seminar om boligmarkedet mai 1986
- HANSEN, Thorbjørn, GULBRANDSEN, Ole, FRØIEN, Yngve: Boligavgang 1971-1980. NBI og NIBR, 1986
- HANSEN, Thorbjørn, GULBRANDSEN, Bernt. Unge voksne og boligmarkedet i Oslo. NBI og Ungdomskontoret i Oslo. NBI, Prosjektrapport 14, 1986
- HUSBY, Agnes: Notat: Utbetaling av alderspensjoner til enslige - og til ektepar, satser fra 1. mai 1986
- KRAVDAL, Øystein: Framskrivning av befolkningen etter kjønn, alder og ekteskapeelig status 1985-2050. Rapport 86/22. SSB 1986
- LIAN, Rolv V.: Valg av bolig. Valg, vurderinger, aspirasjoner og ønsker for dem som skaffer seg bolig i OBOS. Oppdragsrapport, NBI 1986
- MOEN, Bjørg: Hvorfor blir det født stadig færre barn? Sosiologi i dag nr 4/1982

MOXNES, Kari: Hans og hennes skilsmisse. Tidsskrift for samfunnsforskning, bd. 26, 1985

NAVF, 1980: Intervjuing for forskning og offentlig planlegging. Utredning 1980

NORDISKA MINISTERRÅDETS SEKRETARIAT I OSLO: Unge familier i etableringsfasen. Rapport fra nordisk forskningssymposium om unge familier i etableringsfasen i Oslo 1979. Gotab, Stockholm, 1980

NORGES MARKEDSDATA AS: Ugift samboende. Omnibusundersøkelse. Oslo 1977

NORSKE BOLIGBYGGELAGS LANDSFORBUND. UNGDOMSBOLIGER: Innstilling fra utvalget for utredning av boliger for ungdom innen boligsamvirket. Oslo, 1986

NOS XII 291, 1978: Historisk statistikk 1978. Statistisk Sentralbyrå

NOS B 394. Familiestatistikk 1982. SSB 1983

NOS B 179. Fruktbarhetsundersøkelsen 1976. Statistisk Sentralbyrå, 1981

NOU 1984:26. Befolkningsutviklingen. Finans- og tolldepartementet. Universitetsforlaget 1984

SKREDE, Kari: Familieøkonomi og forsørgerlønn. Tidsskrift for samfunnsforskning nr. 4 /1984

SKREDE, Kari og TORNES, Kristin, red.: Kan vi planlegge oss til likestilling i 2010? Universitetsforlaget 1986

SKREDE, Kari og TORNES, Kristin, red.: Den norske kvinnerevolusjonen. Kvinners arbeid 1975-85, Universitetsforlaget 1986

SJØGREN, Olle: Vi vil bo som andre. En systemanalyse over ungdomsbostaders syfte och funktion, Uppsala, 1973

ST.MELD.NR.12(1981-82) Om boligpolitikk. Kommunal- og arbeidsdepartementet 1981

STATISTISK SENTRALBYRÅ, 1985: Statistisk ukehefte nr. 18/85

STATISTISK SENTRALBYRÅ, 1951-1985: Byggearealstatistikk

- STATISTISK SENTRALBYRÅ. Levekårsundersøkelsen 1980 og 1983. Spesialtabeller over samboing etter kjønn og alder. Upublisert
- ST.MELD.NR.50 (1984-85) Om familiepolitikken. Forbruker- og administrasjonsdepartementet 1985
- STATISTISK SENTRALBYRÅ. Folke- og boligtellingsen 1980. Spesialtabeller over samboing etter fylke, kjønn og alder. Upublisert
- TIDENS LEKSIKON: Storartikkel om Folketrygden. Tiden norsk forlag, 1975
- USTVEDT, Yngvar: Velstand og nye farer, "Det skjedde i Norge", bind 2 side 179. Gyldendal 1979
- ØSTBY, Lars: Hva har skjedd med samliv, prevensjon og abort siden 1950? Sosiologi i dag nr 4/1982
- ÅS, Dagfinn: Bofelleskap for voksne personer som hverken bor sammen med en ektefelle eller alene. Rapport til Husstandsfellesskapsutvalget, 1986
- ÅS, Dagfinn: Om å bo alene eller sammen med andre. Temanotat nr. 26. Boforholdsundersøkelsen 1981. NBI 1983
- ÅS, Dagfinn og HANSEN, Thorbjørn: Boligstandard 1967-1981, resultater fra Boforholdsundersøkelsen 1981. Prosjektrapport 12, NBI 1986.